

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2018

Pia Kajala, Riina Rajamäki & Jody Youd

JÄLKIHUOLLON TALOUDELLISEN TUEN YHTENÄISTÄMINEN VARSINAIS-SUOMESSA

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi (AMK)

2018 | 63 sivua, 1 liitesivua

PIA KAJALA, RIINA RAJAMÄKI & JODY YOUD

JÄLKIHUOLLON TALOUDELLISEN TUEN YHTENÄISTÄMINEN VARSINAIS-SUOMESSA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää jokaisen Varsinais-Suomen 27 kunnan yksilöllinen ohjeistus liittyen taloudelliseen tukeen ja itsenäistymisvaroihin lastensuojelun jälkihuollossa, sekä tuottaa tulosten pohjalta yhtenäinen maakunnallinen suositus taloudellisen tuen sisällöstä yhdessä Lupa auttaa! -hankkeen kanssa lisäten keskustelua jälkihuollon ohjaustyön sisällöstä.

Toimeksianto tutkimukselliseen kehittämistyöhön saatiin Lupa auttaa! -hankkeelta, jonka tavoitteena on lastensuojelun toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen, perheiden terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen, kustannusten hillitseminen, sekä lasten ja nuorten mielenterveysongelmien, huostaanottojen ja laitoshoidon vähentäminen. Edellä mainitut tavoitteet saavutetaan vaikuttaviksi todettujen toimintamallien käyttöönotolla mahdollisimman yhtenäisin toimintaperiaattein alueelliset erot huomioiden. Tällä hetkellä Varsinais-Suomen kuntien ohjeet taloudellisen tuen myöntämisestä poikkeavat toisistaan tai puuttuvat kokonaan.

Opinnäytetyössä määrällistä tutkimusaineistoa kerättiin sähköpostikyselynä, puhelimitse, sekä kasvokkain toteutettujen haastattelujen kautta. Työn kirjallisuuskatsaus käsittelee jälkihuollon kansainvälisiä käytäntöjä, sekä lähialueellamme tehtyjä, jälkihuoltoon liittyviä tutkimustöitä. Lisäksi katsauksessa on hyödynnetty muun muassa kannanottoja ja raportteja lastensuojelun laadun vahvistamiseen ja yhtenäisempien toimintaperiaatteiden tukemiseen liittyen.

Tuloksena luotiin neljä osa-aluetta sisältävä minimisuositus, joka on tarjottava jokaiselle jälkihuoltoon uorelle tasavertaisen taloudellisen tuen takaamiseksi. Minimisuosituksen lisäksi voidaan käyttää harkintavaltaa nuoren muihin perustarpeisiin. Toteutuakseen suositus vaatii kuntien välistä yhteisymmärrystä ja tahtoa viedä asia läpi omassa hallinnossa.

Mahdollisen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toteutuminen luo otollisen ajankohdan jälkihuollon selkeille, riittävän yksilöidylle ohjeille. Lupa auttaa! -hankkeen tavoitteena tulee kuitenkin olemaan lastensuojelun toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen maakunnassa vaihtoehtoisia järjestämistapoja käyttäen, riippumatta siitä, toteutuuko tuleva uudistus vai ei.

Opinnäytetyön tutkimustulokset ovat hyödynnettävissä maakuntamme ulkopuolellakin lastensuojelun laadun parantamisessa.

ASIASANAT:

Jälkihuolto, itsenäistymisvarat, taloudellinen tuki, mallinnus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2018 | 63 pages, 1 page in appendices

PIA KAJALA, RIINA RAJAMÄKI & JODY YOUD

UNIFYING CARE LEAVERS' FINANCIAL AID IN SOUTHWEST FINLAND

The objective of our thesis was to find out the individual guidelines relating to financial aid and emancipation funds for care leavers' aftercare within the 27 municipalities of Southwest Finland. We also aimed to produce a unified countywide recommendation for financial aid based on the results together with the Lupa Auttaa! -project whilst increasing the dialogue about the contents of care leavers' aftercare guidance.

We received our commission from the Lupa auttaa! -project, whose aims are to unify child welfare practices, increase the health and wellbeing of families, curb costs, and decrease children's and adolescents' mental health problems. They also aim to decrease the number of children taken into custody and put into institutional care. The afore mentioned aims will be achieved utilising practices which have been proven effective while taking into consideration regional differences. At this point in time, guidelines for financial aid for care leavers differ greatly, or are completely lacking, within Southwest Finland.

Quantitative data for our thesis was collected via email questionnaires, phone interviews, and face to face interviews. Our literature review included international policies and local research relating to care leavers' aftercare. We also utilised position papers and reports about improving the quality of child welfare practices and unifying aid principles.

Consequently, we come up with a minimum recommendation containing four parts, which should be offered to each adolescent in aftercare so that they receive equal financial aid. As well as the minimum recommendations, discretion should be used for the adolescent's other basic needs. A mutual understanding between municipalities and the willingness to bring it forward in their own administration is needed for the recommendation to succeed.

The possible realisation of the social and healthcare reform is an opportune time for the clear and sufficiently individual guidelines in care leavers' aftercare to come into force. Notwithstanding, the Lupa auttaa! -project's aim of unifying child welfare practices within Southwest Finland utilising alternative arrangements will go ahead regardless of the social and healthcare reform.

The findings of our thesis will also be utilised outside of our county to improve the quality of child welfare.

KEYWORDS:

After care (social services), care leavers, emancipation funds, financial aid, modeling

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	12
2.1 Tutkimusavusteinen kehittäminen	12
2.2 Tutkimuksellinen lähestymistapamme	14
3 JÄLKIHUOLTO OSANA UUDISTUVAA LASTENSUOJELUA	21
3.1 Sote-uudistuksen vaikutus lastensuojeluun	21
3.2 LAPE-hanke ja palvelulupaukset	22
3.3 Lupa auttaa! -hanke	23
4 ASIAKASTARPEET JA ERILAISET KÄYTÄNNÖT JÄLKIHUOLLOSSA	29
4.1 Tiekartta	29
4.2 Kansallinen syntymäkohortti 1987	30
4.3 Asiakkaan avuttomuus ja palvelurakenteet	31
5 VARSINAIS-SUOMEN KUNTIEN MYÖNTÄMÄ TALOUDELLINEN TUKI	41
5.1 Haastateltujen kommentteja	42
5.2 Kyselyjen vastaukset kunnilta	43
6 YHTENÄISEN OHJEISTUKSEN MALLINNUSEHDOTUS JÄLKIHUOLTOON YLI 18-VUOTIAILLE	49
6.1 Toimiva lastensuojelu 2014-2019 sekä toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen	51
6.2 Sosiaalityöntekijän ja ohjaajan roolit jälkihuollossa	52
6.3 Jälkihuollon erityisyys osana lastensuojelua	53
7 LOPUKSI	56
7.1 Kompetenssit	56
7.2 Oma ammatillinen kasvu	57
LÄHTEET	60

LIITTEET

Liite 1. Lape-kysely kuntiin

KUVAT

Kuva 1. Tuleva maakunta-alue, Varsinais-Suomi, 27. tutkimuskuntamme (Lupa auttaa! -hankesuunnitelma 2016,1).	15
Kuva 2. Lupa auttaa! -hankkeen palvelulupaukset (Lupa auttaa! -hankesuunnitelma 2016, 4).	23

KUVIOT

Kuvio 1. Sijoitetut lapset ja nuoret (THL tilastot 2018).	8
Kuvio 2. Sijoitetut lapset ikävuosittain (THL tilastot 2018).	9
Kuvio 3. Sijoitetut lapset maakunnittain vuonna 2007 (THL tilastot 2018).	9
Kuvio 4. Huostassa olleet lapset suhteessa väestöön (THL tilastot 2018).	10
Kuvio 5. Tutkimuksellisen kehittämisen näkökulmat (Toikko & Rantanen 2009, 10).	13
Kuvio 6. Opinnäytetyön prosessikaavio.	16
Kuvio 7. Monitoimijaisen arvioinnin tarve ja eri toimintaympäristöissä havaitut ongelmat (Kaukonen ym. 2017, 18).	24
Kuvio 8. Lastensuojeluprosessi.	25
Kuvio 9. Jälkihuollon järjestäminen alueella, kuntakysely (Puustinen-Korhonen 2012, 68).	28
Kuvio 10. Asunnottomuus eri ryhmissä 2003 - 2007 (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2018, 6).	35
Kuvio 11. Kyselyyn vastanneiden kuntien lukumäärä.	44
Kuvio 12. Yleistä ohjeistusta jälkihuollon rahoituksesta.	44
Kuvio 13. Salon malli jälkihuollon prosessista (Lupa auttaa! -hanke).	53

TAULUKOT

Taulukko 1. Lastensuojelun asiakasmäärät (Sotkanet 23.7.2018).	7
Taulukko 2. Jälkihuollon sijoitukset (THL tilastot 2018).	11
Taulukko 3. Kuntien vastaukset kysymys 1:een.	45
Taulukko 4. Kuntien vastaukset kysymys 1:een.	45
Taulukko 5. Kuntien vastaukset kysymys 2:een.	46
Taulukko 6. Kuntien vastaukset kysymys 2:een.	46
Taulukko 7. Ehdotus jälkihuollon kehittämiseksi Varsinais-Suomessa.	49

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

LAPE	Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (STM 2018)
SOTE	Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus (THL 2018)
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö (STM 2018)
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL 2018)

1 JOHDANTO

Tutkimusongelma: Mikä on kunnan ohjeistus jälkihuollon taloudelliseen tukeen?

Saimme syventävien opintojen harjoitteluun liittyen LAPE-hankkeelta toimeksiannon selvittää maakunnallinen ohjeistus jälkihuollon taloudellisesta tuesta kunta tasolla. Koska harjoittelu sijoittuu meneillään olevien opintojen vuoksi vasta kesään 2018, aloitimme jo huhtikuussa selvittämään kunnista jälkihuollon ohjeistusta sähköpostin välityksellä. Alun perin tulokset oli tarkoitus esitellä lokakuussa 2018. Lupa auttaa! -hanke päättyy kuitenkin vuoden 2018 lopussa ja aikataulu tulosten osalta muuttui kesäkuun alkupuolelle. Näin jää vielä reilusti aikaa pohtia ja työstää yhtenäistetty suositus kunnille taloudellisen tuen suhteen jälkihuollossa.

Jälkihuollossa tällä hetkellä olevien nuorten määrää ei ole vielä päivitetty Sotkanettiin. Alla vuoden 2017 tilastoja lastensuojelun piirissä olevista lapsista Varsinais-Suomessa.

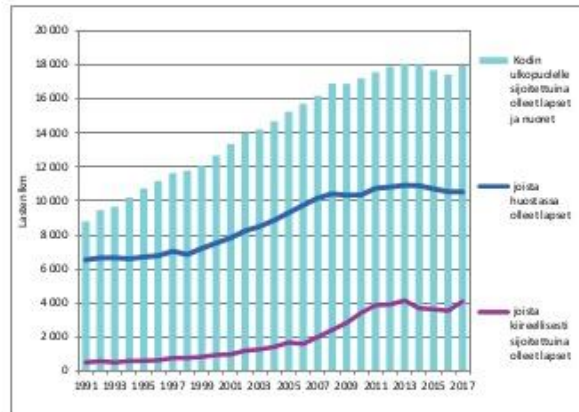
Taulukko 1. Lastensuojelun asiakasmäärät (Sotkanet 23.7.2018).

		2017
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 20-vuotiaat lapset ja nuoret, joiden sijoituspaikkana muu, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista (THL) info ind. 1084	Varsinais-Suomi	yhteensä 8,4
	Varsinais-Suomi (HE 15/2017 vp)	8,4
	Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri	8,3
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 18 - 20-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL) info ind. 548	Varsinais-Suomi	1,5
	Varsinais-Suomi (HE 15/2017 vp)	1,5
	Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri	1,5
Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0 - 20-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL) info ind. 3697	Varsinais-Suomi	4,2
	Varsinais-Suomi (HE 15/2017 vp)	4,2
	Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri	4,2
Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 18 - 20-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL) info ind. 1246	Varsinais-Suomi	4,7
	Varsinais-Suomi (HE 15/2017 vp)	4,7
	Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri	4,6

Kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleista lapsista ja nuorista 0-20-vuotiaita oli Varsinais-Suomessa 8,4 % ja 18-20-vuotiaita 1,5 % vuonna 2017. 0-20-vuotiaita lastensuojelun

avohuollon asiakkaana olleita lapsia ja nuoria oli vuonna Varsinais-Suomessa 2017 4,2 % ja 18-20-vuotiaita avohuollon asiakkaita 4,7 % vastaavan ikäisestä väestöstä.

KODIN ULKOPUOLELLE SIIJOITETTUNA OLLEET LAPSET JA NUORET SEKÄ NIISTÄ HUOSTASSA JA KIIREELLISESTI SIIJOITETTUNA OLLEET LAPSET VUOSINA 1991-2017*

25.5.2018

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin.

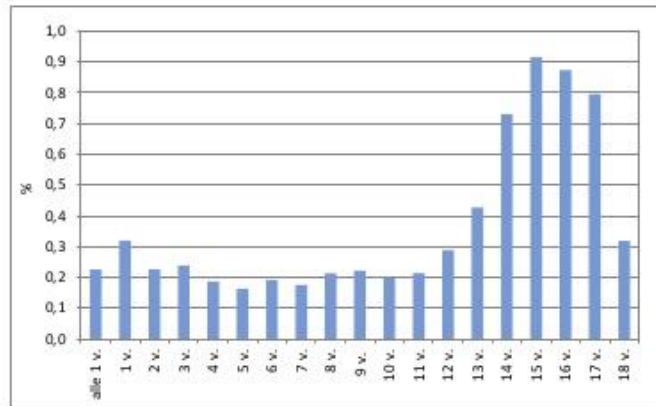
Tilastoraportti 17/2018

2

Kuvio 1. Sijoitetut lapset ja nuoret (THL tilastot 2018).

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on ollut kasvussa vuosina 1991-2017. Myös kiireelliset sijoitukset ja huostassa olleiden lasten ja nuorten lukumäärä nousi vuodesta 1991 vuoteen 2017 mennessä. Esimerkiksi kodin ulkopuolella oli sijoitettuna vuonna 2017 18 000 lasta ja nuorta.

KIIREELLISESTI VUODEN AIKANA SIJOITETUT LAPSET IKÄVUOSITTAIN (LAPSEN IKÄ 31.12.2017) SUHTEUTETTUNA VASTAAVAAN VÄESTÖÖN 2017, %*

25.5.2018

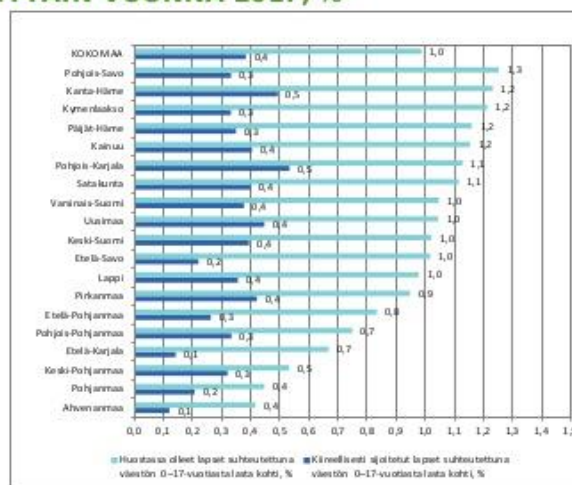
Tilastoraportti 17/2018

4

Kuvio 2. Sijoitetut lapset ikävuosittain (THL tilastot 2018).

Kiireellisesti sijoitettuina vuonna 2017 oli eniten 14-17-vuotiaita nuoria. Suhteutettuna muuhun vastaavaan väestöön esimerkiksi 15-vuotiasta nuorista 0,9 % sijoitettiin kiireellisesti. Vähiten kiireellisiä sijoituksia tehtiin 5-vuotiaiden lasten keskuudessa (0,1 %) vuonna 2017.

VUODEN AIKANA KIIREELLISESTI SIJOITETUT JA HUOSTASSA OLLEET LAPSET SUHTEUTETTUNA VASTAAVANIKAISEEN VÄESTÖÖN MAAKUNNITTAIN VUONNA 2017, %*

* Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumäärin. Luvuissa ovat mukana myös ne nuoret, jotka ovat vuoden 2017 aikana täyttäneet 18 vuotta ja joiden huostaanotto on päättynyt.

25.5.2018

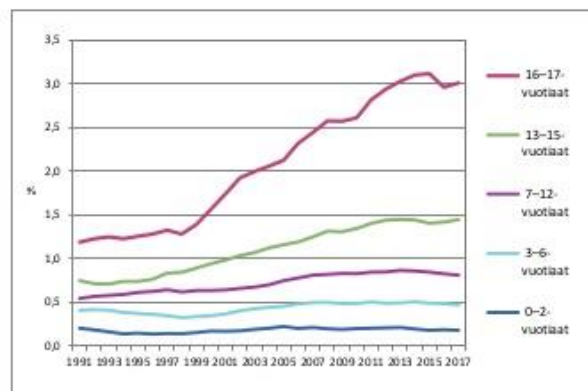
Tilastoraportti 17/2018

5

Kuvio 3. Sijoitetut lapset maakunnittain vuonna 2017 (THL tilastot 2018).

Vuonna 2017 eniten huostassa olleita lapsia suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön oli Pohjois-Savon maakunnassa (1,3 %), vastaavasti vähiten huostassa olleita lapsia oli Ahvenanmaan maakunnassa vuonna 2017 (0,4 %). Kiireellisesti sijoitettuja lapsia vuonna 2017 oli eniten Pohjois-Karjalan maakunnassa (0,5 %) ja vähiten Ahvenanmaan ja Etelä-Karjalan maakunnissa (0,1 %).

VUODEN AIKANA HUOSTASSA OLLEET LAPSET SUHTEUTETTUNA VASTAAVANIKÄISEEN (LAPSEN IKÄ 31.12.2017) VÄESTÖÖN VUOSINA 1991-2017, % *

*Lapsen ikä 31.12.2017.

25.5.2018

Tilastoraportti 17/2018

6

Kuvio 4. Huostassa olleet lapset suhteessa väestöön (THL tilastot 2018).

Huostassa olleiden 16-17-vuotiaiden lasten lukumäärä on kasvanut vuosina 1991-2017. Vähiten muutosta on tapahtunut 0-2- ja 3-6-vuotiaiden lasten ikäryhmissä vuosina 1991-2017.

Taulukko 2. Jälkihuollon sijoitukset (THL tilastot 2018).

**KODIN ULKOPUOLELLE SIJOITETTUNA OLLEET LAPSET JA NUORET
VIIMEISIMMÄN SIJOITUSTIEDON MUKAAN VUOSINA 1995, 2000, 2005,
2010, 2015-2017***

	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017
0-20-vuotiaat sijoituspaikan mukaan							
Perhehoito	5 132	5 587	5 423	5 809	7 106	7 226	7527
Ammatillinen perhehoito	813	1 539	2 461	2 863	2 079	2 008	2017
Laitoshuolto	3 064	3 430	4 847	6 490	6 558	6 338	6777
Muu huolto	1 730	2 117	2 525	2 042	1 946	1 865	1 635
Yhteensä	10 739	12 673	15 256	17 204	17 689	17 437	17 956
0-20-vuotiaat sijoitusperusteen mukaan							
Avohuollon tukitoimen sijoitus	2 625	3 354	3 526	3 472	3 624	3 758	4008
Kilireellinen sijoitus	232	362	642	1 699	1 934	1 831	2182
Huostassa	6 160	6 973	8 673	9 754	10 157	10 047	10128
niistä tahdonvastaiset	940	1 221	1 631	2 044	2 424	2 437	2514
Jälkihuollon sijoitus	1 722	1 984	2 415	2 279	1 974	1 801	1 638
Yhteensä	10 739	12 673	15 256	17 204	17 689	17 437	17 956

* Aiemmin julkaistuja tietoja on tarkistettu ja päivitetty kuntien antamien korjausten mukaisesti.

25.5.2018

Tilastoraportti 17/2018

10

Jälkihuollossa oli eniten 0-20 ikäryhmään kuuluvia lapsia ja nuoria (n = 17 689) vuonna 2015. Vastaavasti vähiten 0-20 ikäryhmään kuuluvia jälkihuollon sijoituksessa olleita lapsia ja nuoria oli vuonna 1995 (n = 17229).

Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä Kuusikko-kunnissa, joihin kuuluvat Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu, tapahtui laskua lastensuojelun asiakasmäärissä valtakunnallisen kehityksen mukaisesti. Kuitenkin asiakasmäärät ovat pysyneet lähes samoina vuosina 2016 ja 2017. Kuusikko-kunnissa muissa kaupungeissa, paitsi Tampereella, sijoitettujen lasten lukumäärä lisääntyi, Tampereella se pysyi lähes ennallaan. Eniten avohuollon asiakkaina ja sijoitettuna oli 13-17-vuotiaita nuoria. (Kananoja 2018, 17.)

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Kehittämistehtävämme on laadultaan tutkimuksellinen. Tehtävänäme on laatia kunnissa olevien käytäntöjen yhteenveto, liittyen taloudellisen tuen myöntämiseen jälkihuollossa, sekä itsenäistymisvarojen maksamiseen; mitä tarkoittaa taloudellinen tuki? Onko kunnissa selvä ohjeistus itsenäistymisvaroihin liittyen? Mitä muuta taloudellista tukea käytössä? Mikä on riittävä yhtenäisen taloudellisen tuen määrä? Tarkoituksenamme on siis selvittää millainen olisi riittävän hyvä yhtenäinen ohjeistus liittyen taloudelliseen tukeen ja itsenäistymisvaroihin lastensuojelun jälkihuollossa Varsinais-Suomen kuntien kesken.

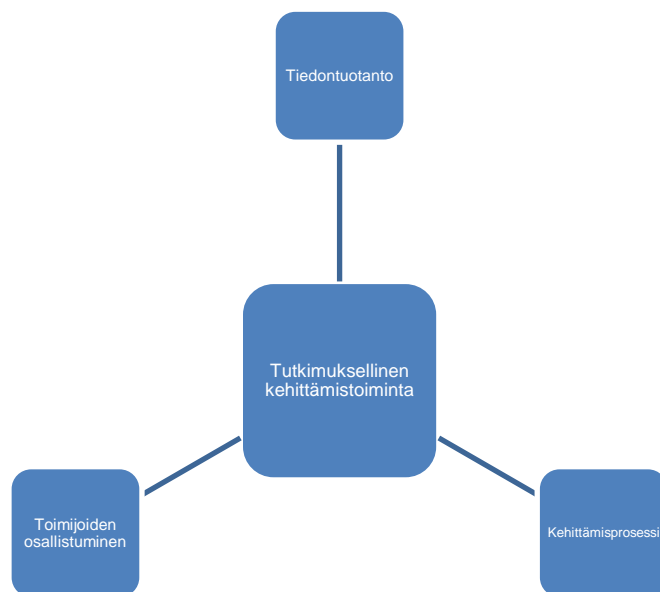
Tutkimusavusteisen kehittämistehtävän tavoitteena on tuottaa yhtenäinen maakunnallinen suositus taloudellisen tuen sisällöstä yhdessä Lupa auttaa! -hankkeen kanssa, sekä lisätä maakunnallista keskustelua jälkihuollon ohjaustyön sisällöstä, mihin nuoria ollaan valmistamassa?

Opinnäytetyön tilaajamme Lupa auttaa! -hanke halusi meidän selvittävän 27. kunnan ohjeet taloudellisesta tuesta jälkihuollossa. Kuntien toiveena oli saada yhtenäistettyä ohjeistusta maakunnan tasolla. Kuten kappaleessa "4 Asiakastarpeet ja erilaiset käytännöt jälkihuollossa" tuomme esille viranomaisen vaikeuden toimia täysin yhtenäisellä tavalla käyttäen samalla harkintavaltaa. Kuitenkin kuntien tarve on ymmärrettävää. Kehittämistehtävämme, jota tutkimuksellinen lähestymistapa tukee, pyrkii tuottamaan helposti käytäntöön siirrettävän mallinnuksen yhdessä Lupa auttaa-hankkeen kanssa, joka huomioi myös harkintavallan viranomaistyöskentelyssä.

2.1 Tutkimusavusteinen kehittäminen

Kehittämisen tavoitteena on parantaa aikaisempia toimintatapoja tai -rakenteita tai tehdä niistä tehokkaampia. Lähtökohtana kehittämistoiminnalle voidaan pitää ongelmia nykyisessä tilanteessa tai toiminnassa. Toisaalta halua pyrkiä ja luoda uutta voi olla kehittämistoiminnan lähtökohta. Kehittämistoiminnassa tapahtuva muutos etenee menneestä tulevaan. Tällöin asiantilat muuttuvat joko laadullisesti, määrällisesti tai rakenteellisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Tutkimusavusteisessa kehittämisessä kehittämistoimintaa tuetaan tutkimuksen avulla. Siinä tutkimus ja kehittäminen sulautuvat toisiinsa. Tutkimuksellisuus edesauttaa kehittämistoiminnan tulosten siirrettävyyttä ja käyttöönottoa. (Toikko & Rantanen 2009, 11.) Tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta voidaan puhua, kun tiedontuotanto ohjaa käytännön ongelmat ja kysymykset. Pääpaino on kehittämistoiminnassa, mutta tutkimuksellisia periaatteita pyritään hyödyntämään. Kehittämistoiminnan tavoite ei ole ratkaista käytännön kysymyksiä, vaan nostaa kysymykset ja ongelmat esiin yleiseen keskusteluun. (Toikko & Rantanen 2009, 22.) Toisin sanoen se on käytäntöön suuntautunutta toimintaa, mikä keskittyy kehittämiseen tieteellisen tiedon pohjalta (Toikko & Rantanen 2009, 33). Kehittämistoiminnan reflektiivisessä näkemyksessä käydään läpi jatkuvaa uudelleen arviointia liittyen kehittämisen menetelmiin ja toimintatapoihin (Toikko & Rantanen 2009, 52).

Kuvio 5. Tutkimuksellisen kehittämisen näkökulmat (Toikko & Rantanen 2009, 10).

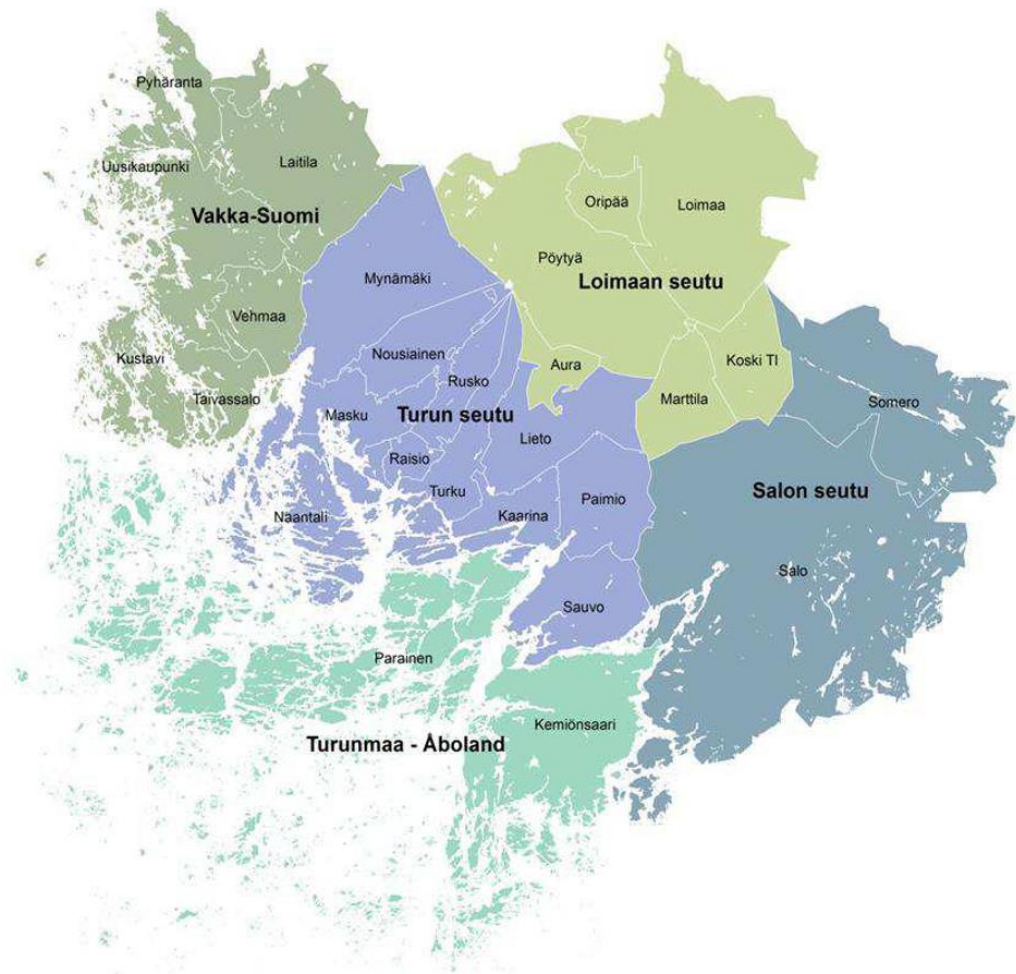
Määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymyksiin, kuinka paljon tai miten usein. Se on luonteeltaan objektiivinen, mikä viittaa tutkijan puolueettomuuteen. Tulos on tutkijasta riippumaton. Tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tutkittavat asiat muutetaan rakenteellisesti eli asia strukturoidaan ja operationalisoidaan. (Vilka 2007, 13 - 16.)

Teorian merkitys määrällisessä tutkimuksessa on tärkeää. Tutkimuksen avulla usein rakennetaan, selitetään tai täsmennetään aiempia teorioita ja teoreettisia käsitteitä. Tutkimusprosessissa näkyy teorian merkitys siinä, että tutkimuksessa edetään teorian kautta käytäntöön ja siitä takaisin teoriaan analyysin, tulosten ja tulkinnan avulla. (Vilkkä 2007, 25 - 26.)

2.2 Tutkimuksellinen lähestymistapamme

Tehtävämme oli selvittää kunnilta, onko heillä ohjeistusta jälkihuollon taloudellisesta tuesta sekä itsenäistymisvarojen käytöstä. Esitimme kunnille sähköpostikyselynä kolme kysymystä:

1. Onko kunnassanne käytössä yleistä ohjeistusta jälkihuollon rahoituksesta ja jos on, millaista?
2. Millaisia ohjeita itsenäistymisvarojen käytöstä on?
3. Mikä on mielestäsi keskeisin kehittämishaaste jälkihuollossa?

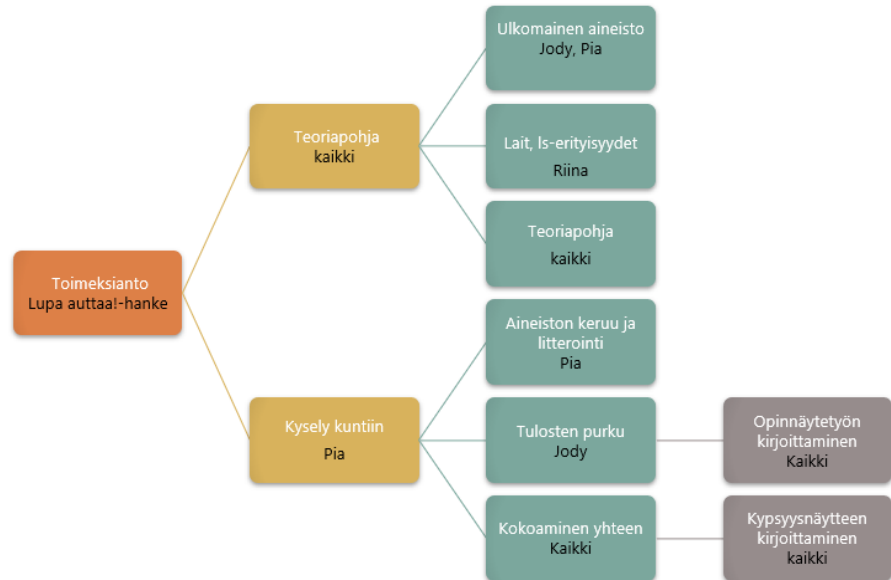

Kuva 1. Tuleva maakunta-alue, Varsinais-Suomi, 27. tutkimuskuntamme (Lupa auttaa! -hankesuunnitelma 2016,1).

Varsinais-Suomi on alueellisesti laaja, jonka vuoksi teimme yhteistyötä kuntien kanssa pääasiassa sähköpostitse ja puhelimitse. Alueella on myös ruotsinkielisiä kuntia, jolloin kielimuuriin ei noussut esteeksi, kun kyselyyn sai vastata myös ruotsin kielellä ja meillä oli aikaa rauhassa kääntää vastaukset suomeksi.

Tutkimusaineistoa voi kerätä monella eri tavalla, kuten haastattelulla, kyselyllä, havainnoimalla tai valmiista rekistereistä. Kyselyssä kysymysten muoto on standardoitu eli vakioitu. Kaikilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Postitse sekä internetissä tapahtuva kysely soveltuu hyvin, kun tutkittavia on paljon ja he ovat hajallaan. Ongelmana on vaan usein se, että vastaukset palautuvat hitaasti ja joskus ei ollenkaan. Toisinaan joutuu tekemään uusintakyselyn. Olisikin hyvä lähettää muistutus kyselystä, varsinkin, jos se on lähetetty sähköpostitse. (Vilka 2007, 27 - 28.)

Opinnäytetyö prosessina

Kuvio 6. Opinnäytetyön prosessikaavio.

Opinnäytetyömme menee Lupa Auttaa! -hankkeen kautta levitykseen. Se tulee olemaan liitteenä Lupa Auttaa! -hankkeen raportissa. Olemme koko prosessin ajan olleet tiiviissä yhteistyössä toimeksiantajan kanssa.

Eettisyys

Tutkimuseettisyys tulee huomioida koko tutkimusprosessin vaiheissa, ideointivaiheesta tutkimustulosten kautta tiedottamiseen. Tutkimuseettisyydellä tarkoitetaan yleisesti sovittuja pelisääntöjä kaikkien erien toimijoiden välillä, kuten kollegoiden, toimeksiantajien, rahoittajien ja yleisön. Tulee noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Ne ovat siis sellaisia käytäntöjä, jotka ovat tiedeyhteisössä hyväksytyjä. Tutkija perustaa tiedonhankintansa asianmukaisiin tietolähteisiin, omansa alan tieteelliseen kirjallisuuteen sekä riittäviin havaintoihin ja oman tutkimuksen analysointiin. (Vilka 2015, 41 - 42.)

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkimuksen on tuotettava uutta tietoa tai esitettävä, miten vanhaa tietoa voidaan hyödyntää uudella tavalla. On tärkeää myös noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksessa ja tulosten esittämisessä. Tutkijan tulee olla myös vilpittömän ja rehellisen toisia tutkijoita kohtaan. Toisia tutkijoita kunnioitetaan ottamalla heidän saavutuksia huomioon mm. merkitsemällä lähdeviitteitä oikein. (Vilkkä 2015, 42.)

Tutkimuksen tulee olla avointa ja kontrolloitua eli tulee ilmoittaa tutkimuksen rahoituslähteet, salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus. Tutkittavien tai toimeksiantajan nimiä ei saa mainita ilman lupaa. Toimeksiantajan ja opiskelijan välillä tehdään sopimus, jotta asema, vastuut, oikeudet ja velvollisuudet ovat täsmällisiä. Tulee myös miettiä tutkimusaineiden säilyttämistä koskevia kysymyksiä. Pitää varmistaa, että aineisto ei joudu vääriin käsiin. (Vilkkä 2015, 46 - 47.)

Tutkijan tulee harkita tarkkaan, miten hän ilmaisee numeraalisia tuloksia sanallisesti. Kirjoittamistapa ei saa olla loukkaava, tyypittelevä, epäkunnioittava eikä halventava. Kielteinen ilmaisutyyli saattaa leimata tutkimusryhmän sekä tutkimusalan. Tutkija edistää paitsi itseään myös omaa tiedeyhteisöään. (Vilkkä 2007, 164 - 165.)

Omassa opinnäytetyössämme emme kohtaa jälkihuollon asiakkaita ollenkaan. Vertailemme kuntien jälkihuollon asiakkaille antamia itsenäistymisvaroja toisiinsa. Tieto käsitellään luottamuksellisesti. Olemme myös eettisesti ja moraalisesti velvoitettuja saattamaan opinnäytetyömme loppuun, koska toimeksiantajalla on vain tämän vuoden loppuun saakka aikaa saada tämän valmiiksi.

Kuntien kyselyjen vastaukset sekä haastattelut ovat luottamuksellisia. Haastattelut käytiin kasvokkain ja puhelimitse ja ne pidettiin heille sopivana ajankohtana. Haastatteluihin kutsuttiin ne henkilöitä/toimijoita, jotka olivat kiinnostuneita jälkihuollon kehittämisestä. Vastaukset koodattiin niin, etteivät ulkopuoliset tiedä, miten jokainen kunta tai toimija vastasi. Kyselyjen ja haastattelujen litteroinnit kulkivat mukana koko opinnäytetyö ajan.

Riskit ja niiden hallinta

SWOT-analyysi on Albert Humphreyn kehittämä nelikenttämenetelmä. Se on hyödyllinen ja yksinkertainen työkalu toiminnan, hankkeiden ja projektien suunnittelussa.

(Innokylä, 2018.) Mallissa kuvataan sisäisiä tekijöitä: vahvuudet ja heikkoudet sekä ulkoisia tekijöitä: uhat ja mahdollisuudet (Opetushallitus, 2018).

Henkilöriskit ja -mahdollisuudet

Henkilöstöön liittyvät asiat ovat opinnäytetyössämme sekä ulkoisia että sisäisiä tekijöitä. Heikkoutena ja uhkana voidaan nähdä resurssien rajallisuus yllättävän tilanteen sattuessa.

Suurin henkilöihin liittyvä riski on yhden tai useamman henkilön sairastuminen tai muu henkilökohtainen este. Opinnäytetyöryhmämme koostuu kolmesta sosionomiopiskelijasta ja suoritamme opintojamme monimuotolinjalla. Toisin kuin organisaation omasta projektiryhmästä, me emme voi saada tilalle uutta jäsentä, jos joku meistä estyy osallistumasta opinnäytetyöhön. Tällaisessa tapauksessa muiden ryhmän jäsenten tulee korvata poissaolevan henkilön työpanos.

Toinen henkilöriski liittyy opinnäytetyön ohjausryhmän (ohjaava opettaja ja Lape-hankkeen yhteyshenkilö) mahdollisesta estymisestä kesken projektin. Tällaisessa tapauksessa uskomme, että saamme korvaavat henkilöt ohjausryhmään. Henkilöiden vaihtuminen kuitenkin aiheuttaa väistämättä haasteita opinnäytetyöryhmän työskentelyyn.

Vahvuutena taas on ryhmämme laaja osaaminen ja kokemus niin sosiaali- ja terveysalalta kuin muusta työelämästä. Tämän kokemuksen ja osaamisen avulla pystymme selviytymään myös mahdollisissa yllättävissä tilanteissa. Ryhmämme on motivoitunut saamaan opinnäytetyön valmiiksi ennen joulua, jotta valmistumme vielä tämän vuoden aikana.

Ulkoisena mahdollisuutena on uusien näkökulmien ja ajatusten saaminen ohjaavalta opettajaltamme sekä Lape-hankkeen yhteyshenkilöltä.

Jokainen meistä kirjaa tekemänsä tunnit ylös, jolloin jokaisen työpanos tulee olemaan samanarvoinen lopullisessa opinnäytetyössämme.

Tietoturvaan ja tietosuojaan liittyvät riskit

Nyky-yhteiskunta mahdollistaa monipuolisten viestintäjärjestelmien käytön kaikessa yhteydenpidossa. Hyvinvointipalvelujen projektien näkökulmasta tieto- ja

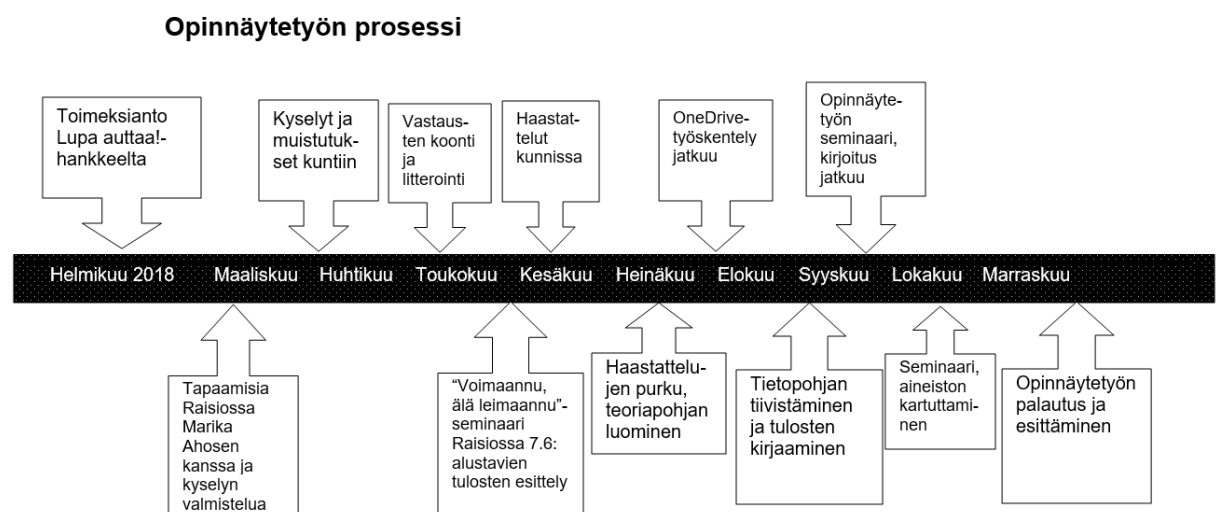
viestintäteknologian hyödyntämisessä voidaan nimetä neljä tärkeää haastetta, jotka tulee huomioida: tietoturva, tekniikan hyödyntäminen, tietojärjestelmien yhteensopivuus ja henkilöstön osaamisen kehittäminen (Paasivaara ym. 2011, 66).

Opinnäytetyössämme käytämme yhteisenä työalustana Turun Ammattikorkeakoulun Office 365 OneDrive pilvipalvelua, jonne tallennamme kaikki opinnäytetyöhön liittyvät dokumentit. Palveluun kirjaudutaan henkilökohtaisella käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Tietoturvan kannalta on tärkeää, että jokaisen opinnäytetyöryhmän jäsenen tietokoneen tietosuoja-asetukset ovat ajan tasalla. Olemme jo käyttäneet OneDrive palvelua aiemmissa töissämme, joten kaikki ryhmän jäsen hallitsevat sen hyvin.

Tuotetuissa dokumenteissa ei mainita asiakkaiden tai henkilökunnan yksilöllisiä tietoja, joten siltä osin emme luo erillistä henkilörekisteriä eikä osallisten tietosuoja vaarannu.

Vaikka emme ole allekirjoittaneet erillistä vaitiolo- ja salassapitositoumusta, asemamme opiskelijoina ja ammattietikkamme velvoittavat meitä pitämään salassa kaikki asiat, jotka opinnäytetyön aikana tulevat tietoomme. Tämä salassapito- ja vaitiolovelvollisuus koskee niin asiakkaista, henkilökunnasta kuin organisaatiosta saamiamme tietoja.

Aikataulu

Kuvio 13. Opinnäytetyön aikataulu.

Saimme toimeksiantopyynnön Lape-hankkeelta helmikuun alussa. Ensimmäinen yhteinen tapaaminen meidän ja lastensuojelun muutosagentti Marika Ahosen kanssa oli 28. maaliskuuta 2018. Opinnäytetyön suunnitelma pitää palauttaa 18.4.2018. Lape-hankkeella on tarvetta dataan jo kesäkuun ensimmäisellä viikolla, joten kyselyt ovat jo lähetetty kunnille. Kyselyt lähetetty 10.4., muistutukset lähetetään 17.4. ja vastausta odotetaan 27.4. menneessä. Toiset muistutukset lähetetään vielä seuraavalla viikolla niille, jotka eivät ole vastanneet. Seuraava tapaaminen Marika Ahosen kanssa on 4.5. Kesäkuusta syyskuun puoleen väliin on aikaa olla mukana harjoittelun muodossa osana Lape-hanketta muotoilemassa taloudellista ohjeistusta kunnille ja näin laajentaa ja levittää tutkimusta eteenpäin. Pia on tehnyt käytännön työtä viestittelyssä kuntiin, koska se kuuluu hänen harjoitteluunsa Lape-hankkeessa. Marika Ahosen kanssa on oltu koko opinnäytetyöprosessin ajan jatkuvassa yhteydenpidossa. Ajatusten vaihto oli luonteva, sillä Marika Ahonen oli Pian Kajalan ohjaaja hänen työharjoittelussa.

Aloitamme työskentelyn varsinaisen opinnäytetyön osalta, kunhan suunnitelmamme on hyväksytty ja olemme saaneet toimeksiantajalta sopimuksen ja hyväksynnän edetä. Sinä aikana keräämme teoriapohjaa tutkimuksemme tueksi. Luvan saatuaamme aloitamme työstää kyselyn tuloksia ja laatia niistä koontia LAPE-hanketta varten. Muutoin etenemme toimeksiantajamme ja opinnäytetyön ohjaajamme ohjeistuksella.

3 JÄLKIHOOLTO OSANA UUDISTUVAA LASTENSUOJELUA

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksessa koko julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto uudistetaan. Tällä hetkellä yhdenvertaisten palveluiden saaminen ei toteudu tasaisesti eri alueilla. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluiden tehottomat toimintatavat lisäävät jonoja ja kustannuksia. Suomen väestön ikääntyessä ja hoidon tarpeen kasvaessa tarvitaan uusia toimintatapoja ja tehokkaampien hoitopolkujen käyttöönottoa. Päämääränä on, että väestö pääsisi oikeanlaisiin ja oikea-aikaisiin tarpeenmukaisiin palveluihin sujuvasti ja yhdenvertaisesti. Uudistuksen keskeinen lähtökohta on sosiaali-, terveys- ja erityispalveluiden järjestäminen yhden vastuutahon toimesta. (Valtioneuvosto 2018.)

Sote-uudistuksen tavoitteena on ihmisten hyvinvointi- ja terveys erojen kaventaminen, sekä palvelujen yhdenvertaisuuden ja saatavuuden parantaminen. Uudistuksen tarkoituksena on myös muun muassa julkisen talouden kestävyuden parantaminen, sekä luoda edellytykset Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tulevaisuuden mallille. Jotta palvelut tuotettaisiin mahdollisimman vaikuttavasti ja kustannustehokkaasti, käyttöön otetaan tehokkaimmat toimintatavat uusissa maakunnissa. Tarkoituksena on ylläpitää ja edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sosiaali- ja terveyslain järjestämislain keinoin ja lisätä muun muassa asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia, sekä nopeuttaa palveluihin pääsyä valinnanvapauslain avulla. (Hanhinen & Hyvärinen 2017, 8.)

3.1 Sote-uudistuksen vaikutus lastensuojeluun

Lapsi- ja perhepalvelut eivät toteudu tällä hetkellä sisällöllisesti yhdenmukaisina maan eri aluilla, siksi lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) näkemyksen mukaan valtion ohjausta tulisi vahvistaa lastensuojelun näkökulmasta tulevassa sote-uudistuksessa. Kentän hajautumiseen on vaikuttanut myös se, että sijaishuollon kansallinen ohjaus on ollut heikkoa jo pidemmän aikaa. Jotta sijaishuollossa olevien asiakkaiden oikeusturva tulisi turvatuksi, tulisi toimintayksikön sisäisellä ja ulkoisella valvonnalla olla selkeät ja riittävät ohjeet. LAPEn mukaan kansallinen ja valtakunnallinen yhdenmukainen ohjaus ja menettelytavat tukisivat turvallista ja laadukasta sijaishuollon rakentamista entistä paremmaksi. Näin voitaisiin tukea palveluiden laadun kehittämistä

ja käytännön toimintaa, sekä helpottaa yhdenvertaisten palveluiden saamista ja toimintatapojen toteutumista kansallisesti eri maakunnissa. (Hanhinen & Hyvärinen 2017, 11.)

Lastensuojelun keskusliiton kuntajäsenille tehdyn kyselyn mukaan soteuudistuksen mahdollisuutena nähtiin muun muassa laadun mittauksen ja vertailun parantuminen, sekä laadukkaammat palvelut. Vastajat näkivät myös tulevan kilpailun parantavan laatua, sekä sen, että palvelut jakaantuisivat tasavertaisesti eri puolilla maata. Lisäksi tuleva soteuudistus lisäisi asukkaiden osallisuutta ja matalan kynnyksen palveluja, resurssit kohdennetaan entistä paremmin ehkäiseviin ja varhaisen vaiheen palveluihin. Sote-uudistuksen nähtiin myös lisäävän muun muassa yhteistyötä ja ammattimaisuuden lisääntymistä. Uhkana nähtiin muun muassa vastuun ja päätäntävällän siirtyminen pois omalta alueelta ja lastensuojelun ja muiden lapsiperheiden palvelujen hajoamisen useiden toimijatahojen vastuulle. Huolta herättää myös, miten valtion ohjaus tulee toimimaan ja miten valinnanvapaus toteutuu, sekä se, että tuleeko yhteistyö muiden yhteistyötahojen kanssa olemaan merkityksetöntä, lukuun ottamatta terveydenhuoltoa. (Hanhinen & Hyvärinen 2017, 16.)

3.2 LAPE-hanke ja palvelulupaukset

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman eli LAPE-ohjelmalla pyritään luomaan lapselle ja nuorelle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö. LAPE-hankkeen tarkoitus on tukea perheen hyvinvointia siirtymällä korjaavista palveluista ehkäiseviin toimiin ja näin myös kustannukset saadaan pysymään aisoissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

Toimintakulttuurin uudistus muutostyössä painottuu lapsi- ja perhelähtöisyyteen hallinto- ja ammattikuntakeskeisyyden vähentämisellä. Perheiden tarvitsemat palvelut tuodaan lähelle ja näin perheet kohdataan paremmin. Eri ammattiryhmät toimivat yhdessä vahvistaen vanhemmuuden tukea. Perheen tukiverkostoa ja ihmissuhteita tuetaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

LAPE-muutostyö on kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä työskentelyä. Sosiaali- ja terveysministeriö on sitoutunut vaikuttamaan muutostyön jatkumiseksi myös yli hallituskausien. Se on luvannut vahvistaa kansallisesti yhteistä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen strategiaa ja tahtotilaa. Se on sitoutunut edistämään päätöksentekijöiden, tutkijoiden ja lasten, nuorten ja perheiden palveluissa toimivien kansallista vuoropuhelua. Sosiaali- ja terveysministeriö on luvannut edistää lasten ja

nuorten hyvinvointia vahvistavaa pitkäjänteistä kehitystyötä tutkimukseen perustuen ja hallinnonalojen rajat ylittäen. STM on luvannut tukea lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtamisen sekä ammattilaisten osaamisen kokonaisvaltaista uudistamista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

3.3 Lupa auttaa! -hanke

Lupa auttaa! -hankkeen tavoitteena on lastensuojelun toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen ja lisätä perheiden terveyttä sekä hyvinvointia horisontaalisten ja vertikaalisten yhteistyö- ja konsultaatorakenteiden hyödyntämisellä sekä vähentää muun muassa lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmia, huostaanottoja ja laitoshoidtoa ja myös hillitä kustannusten nousua. Tämä onnistuu vaikuttaviksi todettujen toimintamallien alueellisella käyttöönotolla mahdollisimman yhtenäisin toimintaperiaattein huomioiden kuitenkin alueelliset eroavaisuudet. (Lupa auttaa! -hankesuunnitelma 2016, 6.)

PALVELULUPAUKSET

- Hanke muuttaa ammattilaisten ja kansalaisten palveluasennetta: On lupa auttaa!
- LAPE-muutosohjelman toimet on pantu täytäntöön.
- On yksi maakunnallinen yhteydenottokanava Pyydä apua -nappi.
- Kirjastoista voi lainata perhepalveluja.
- Lastenlääkärit jalkautuvat maakuntaan.
- Päiväkodeista ja kouluista saa myös apua.
- Lastensuojelu arvioi ja toimii näyttöön perustuvalla tavalla.
- Erityis- ja vaativien palvelujen organisoinnille on selkeä suunnitelma.

Kuva 2. Lupa auttaa! -hankkeen palvelulupaukset (Lupa auttaa! -hankesuunnitelma 2016, 4).

Erityistason palvelut

LAPE linjaa erityis- ja vaativimman tason palveluiden käyttäjiksi lapset ja nuoret sekä heidän perheensä, jos kasvun, kehityksen ja terveyden turvaaminen edellyttää erityisosaamista, erikoistumista tai erityisiä järjestelyjä sekä palvelujen ja asiantuntijuuksien yhteensovittamista muun muassa lastensuojelussa yli hallinnanrajojen ja maakuntarajojen. Lastensuojelua koskevana erityisenä tavoitteena

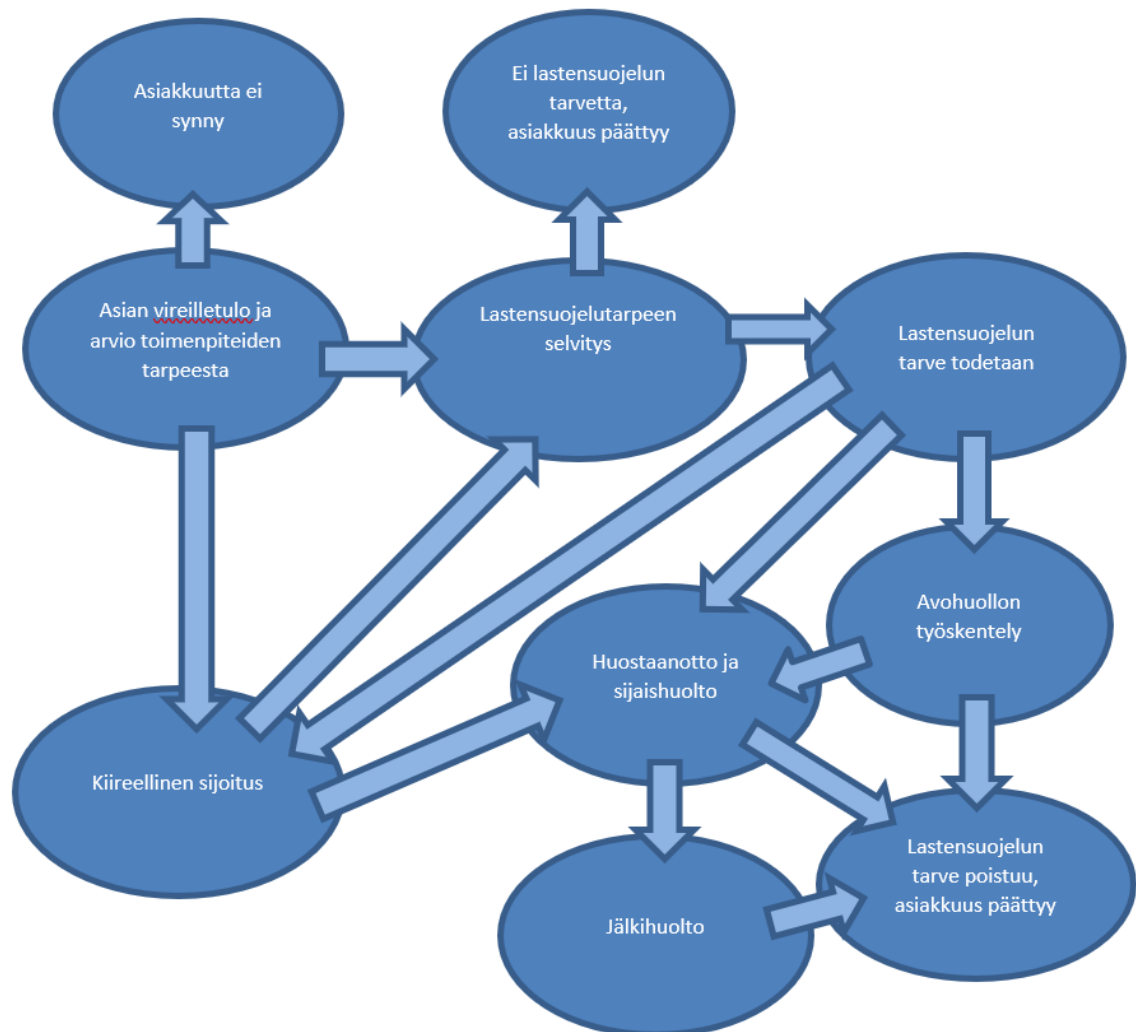
on ollut päästä kokeilemaan kansallisesti koordinoitua, tutkimustietoon perustuvaa lastensuojeluun kehitettyä monitoimijaista toimintamallia. (Kaukonen ym. 2017, 5 - 6.)

Kuvio 7. Monitoimijaisen arvioinnin tarve ja eri toimintaympäristöissä havaitut ongelmat (Kaukonen ym. 2017, 18).

Tähän asti lastensuojelussa oleva lapsi tai nuori on haasteita kohdatessaan jatkolähetetty muualle saamaan apua ja tukea. Tällöin tuttu ja turvallinen hoitosuhde on katkennut. Tähän pyritään saamaan nyt muutos avun tuomisella arkeen monitoimijaisen mallin avulla. (Mertsola ym. 2017, 39.)

Jälkihuolto

Kuvio 8. Lastensuojeluprosessi.

Lapselle tai nuorelle on järjestettävä jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuoltoa on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, jos se on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Tämän lisäksi jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle. Jälkihuollon järjestämisen vastuu päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisessa sijoituksessa lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kuitenkin viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75 §.)

Jälkihuollon kustannuksista vastaa sama kunta kuin sijaishuollossa. Sijoituksen kestäessä yli puoli vuotta, vastaa jälkihuollon kustannuksista se kunta, joka on lapsen kotikunta sijoituksen päättyessä. Jälkihuoltoa järjestettäessä harkinnanvaraisesti, vastaa kustannuksista se kunta, jossa jälkihuoltopäätös tehdään. (Lastensuojelulaki 417/2007, 16a §.)

Nuori voi saada kielteisen jälkihuoltopäätöksen, jos on jo täyttänyt 21 vuotta tai, jos lastensuojelun asiakkuutta ei ole ollut viiteen vuoteen sijoituksen päättymisen jälkeen. Kielteinen päätös saattaa johtua myös muista lapsesta tai nuoresta johtuvasta syystä, esimerkiksi lapsen tai nuoren vointi ja tilanne saattavat olla niin tasapainossa, ettei jälkihuollon järjestämiselle ole tarvetta. Jos lapsi tai nuori itse syystä tai toisesta kieltäytyy jälkihuollosta, hänen subjektiivinen oikeutensa jälkihuoltoon säilyy silti ennallaan. Hakemus jälkihuollosta on mahdollista tehdä koska vain ennen, kuin oikeus jälkihuoltoon päättyy eli, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Araneva 2016, 383.)

Jälkihuollon tarjoaman tuen tarkoituksena on auttaa lasta tai nuorta omaamaan riittävät valmiudet oman itsenäisen elämän saavuttamiseen. Jälkihuolto antaa tukea sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn vahvistamiseen, sekä apua muun muassa asumiseen, koulutukseen ja toimeentuloon, sekä terveydenhuoltoon liittyvien asioiden hoidossa. Palveluihin kuuluu muun muassa myös nuoren harrastusten tukeminen, loma- ja virkistysmatkojen tarjoamista, sekä mahdollisten vertaistukiryhmien tarjoamista nuorelle. (THL 2018.) Avohuollon tukitoimien lisäksi jälkihuollon tehtävänä on pyrkiä turvaamaan lapsen ja nuoren tärkeiden, turvallisten ja pitkäaikaisten ihmissuhteiden säilyminen. Jälkihuolto pyrkii siis turvaamaan lapsen yhteydenpitoa muun muassa entisiin perhehoitajiin tai lapsen sijoituspaikan omahoitajaan. Itsenäistymisvarat ovat myös osa nuoren jälkihuoltoa. (Araneva 2016, 380.)

Lapsen tai nuoren ollessa sijoitettuna kodin ulkopuolelle, hän on velvollinen saamaan itsenäistymisvaroina itselleen rahasumman, mikä on määrältään vähintään 40 prosenttia hänen saamisistaan, tuloistaan tai korvauksistaan, lukuun ottamatta lapsilisää. Jos nämä ovat riittämättömät tai niitä ei ole, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava nuorta tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Itsenäistymisvarojen maksuajankohdan päättää sosiaalihuollosta vastaava toimielin, jonka on myös annettava mahdollinen selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 77 §.)

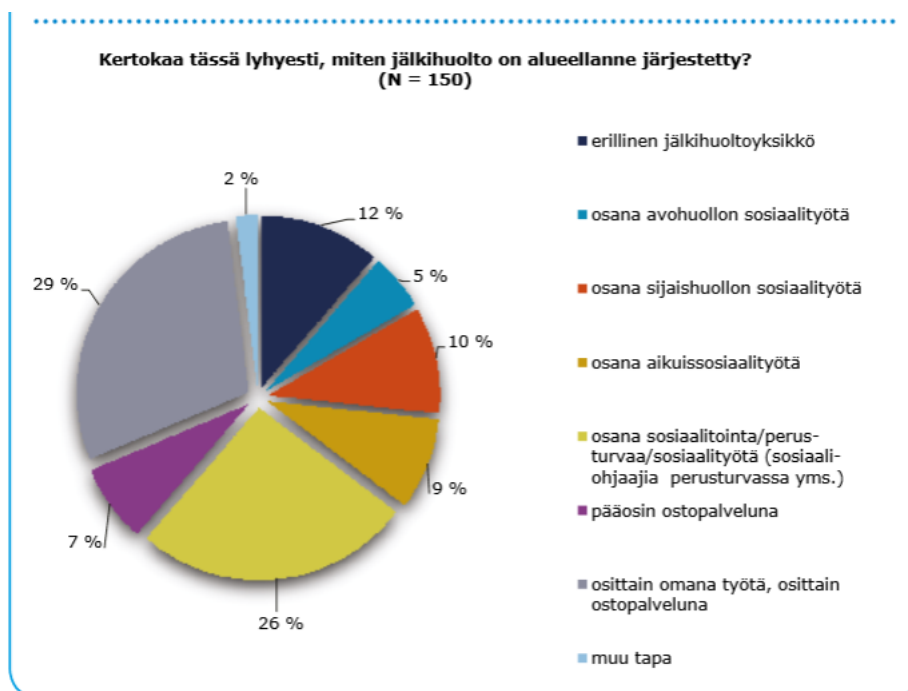
Jälkihuolto pyrkii pitämään yllä sijaishuollon aikana saavutettuja positiivisia muutoksia. Riittävien ja monipuolisten tukitoimien avulla jälkihuolto pyrkii turvaamaan lapsen

riittävän huolenpidon toteutumisen lapsen kotona, sekä samalla estää uutta tarvetta kodin ulkopuoliselle sijoitukselle. Suunniteltaessa ja toteutettaessa tukitoimenpiteitä, tulee ottaa huomioon lapsen tuen tarpeiden lisäksi myös syyt, mitkä ovat alun perin johtaneet kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Nuoren kohdalla jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta riittävän itsenäiseen elämään ja auttaa yhteiskuntaan integroitumisessa. Jälkihuoltovelvoite sisältää myös lapsen tai nuoren vanhempien, huoltajien tai muiden kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen. (Araneva 2016, 385.) Jos tarve jälkihuoltoon johtuu riittämättömästä toimeentulosta, kunnan on järjestettävä riittävä taloudellinen tuki lapselle tai nuorelle ja hänen perheelleen tai itsenäistyvälle nuorelle (Araneva 2016, 387).

Jälkihuollon asiakassuunnitelma

Lastensuojelulain 30 § mukaan jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle tulee laatia asiakassuunnitelma, mikä tulee tarkastaa säännöllisesti tai aina tarvittaessa. Jälkihuoltosuunnitelmaan tulee kirjata jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet. Myös mahdollinen erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle, hänen huoltajilleen, vanhemmilleen tai muille henkilöille, jotka vastaavat hänen hoidostaan, tulee sisältyä jälkihuollon asiakassuunnitelmaan. Jälkihuolto tulee järjestää asiakassuunnitelman laadinnan yhteydessä todettuun tuen tarpeeseen. Tuen tarpeen pohjalta järjestetään tarpeen mukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. (Araneva 2016, 382 - 383; Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.)

Lastensuojelulain 30 § mukaan lapsen tai nuoren kanssa laadittuun asiakassuunnitelmaan on kirjattava jälkihuollon sisältö ja sen järjestäminen. Jälkihuollon tarpeen kartoitus ja sen arviointi tulee sisältyä suunnitelmaan. Suunnitelmassa tulee ilmetä myös lapsen ja nuoren erityisen tuen ja avun tarve, sekä mahdolliset tukitoimet ja palvelut. Jälkihuoltovelvoite edellyttää jälkihuollossa olevan lapsen tukemisen lisäksi tarjoamaan tukea myös lapsen vanhemmille tai muille lapsen kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Vanhempia voidaan tukea muun muassa antamalla taloudellista tukea, jolla tuetaan vanhempia kasvatustehtävissä kodinhoitoavun järjestämisen muodossa tai toimeentulotuen muodossa annettavaa taloudellista tukea, jolla mahdollistetaan lapsen tai nuoren siirtyminen kotiin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76 §.) Jälkihuollossa olevan nuoren mielipide ja toivomukset on otettava huomioon, sekä hänen on saatava tietoa hänestä tehdyistä päätöksistä ja kirjaamisista (Lastensuojelulaki 417/2007, 5 §). Nuoreksi määritellään 18-20-vuotias (Lastensuojelulaki 417/2007, 6 §).

Kuvio 9. Jälkihuollon järjestäminen alueella, kuntakysely (Puustinen-Korhonen 2012, 68).

Kuntakyselyssä saadun tutkimustuloksen mukaan jälkihuollon järjestämisessä on paljon vaihtelua ostopalveluista avohuollon ja aikuissosiaalityön sisällä. Kuvio kertoo koko Suomen tilanteesta. 85% kunnista osti jälkihuollon palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta. (Puustinen-Korhonen 2013, 61 - 68.)

4 ASIAKASTARPEET JA ERILAISET KÄYTÄNNÖT JÄLKIHUOLLOSSA

Koska opinnäytetyömme on kehittämistehtävä, halusimme saada mahdollisimman vahvan teoriapohjan voidaksemme pohtia jälkihuoltoa uudella tavalla. Sen vuoksi keräsimme tietoa laajalti jälkihuollon erityisasemasta lastensuojeluprosessissa, harkintavallan käytöstä ja eri maiden tavoista toimia jälkihuollon aikana. Varsinais-Suomessa on tehty myös jälkihuoltoon liittyviä opinnäytetöitä, jotka halusimme liittää mukaan, vaikka emme käyttäneet niitä lähteinämme. Käytimme aineistoon myös artikkeleita tutkimuskatsauksista kootaksemme kokonaiskuvaa jälkihuollosta.

Lastensuojelun keskusliitto julkaisi 15.10.2018 kannanoton jälkihuollon ikärajan nostamisesta 21-vuodesta 25-ikävuoteen. Kannanotossa annetaan esimerkki Helsingistä, jossa jälkihuollon nuorista vain 14 %:lla oli ammatti jälkihuollon päättyessä. Tämä johtaa suoraan siihen, että koulutuksen puute vaikeuttaa työn saantia sekä toimeentuloa ja johtaa jälkihuollettavan nuoren taloudellisiin vaikeuksiin. Tämän lisäksi huostassa olleiden nuorten aikuisten kuolleisuus on muita korkeampi 25-vuoden ikään saakka. Näiden edellä mainittujen asioiden vuoksi laadukas sekä riittävän mittainen jälkihuolto on tärkeä ja kriittinen vaihe lastensuojelun asiakkaille taloudellisestikin mitattuna, inhimillisyyttä unohtamatta. Kannanotossaan Lastensuojelun keskusliitto linjaa seuraavaa: ”On ryhdyttävä välittömiin toimenpiteisiin, jotta jälkihuollon palvelut ja ikäraja saadaan vastaamaan tutkimusten, suositusten ja käytännön kokemusten edellyttämää tasoa”. (Lastensuojelun Keskusliitto 2018.)

4.1 Tiekartta

Aulikki Kananojan ja Kristiina Ruuskasen (2018) Sosiaali- ja terveysministeriölle kirjoittaman väliraportin mukaan lastensuojelussa tarvitaan lapsi- ja perhepalveluissa tutkimukseen ja tietoon painottuvaa, lastensuojelutyön organisointia sekä resurssointia nykyistä enemmän asiakkaan tarpeita vastaavaksi, organisaatiolähtöisyyden sijasta. Väliraportissa tarkastellaan LAPEssa tapahtuvaa toimintakulttuurin muutosta ammattilaiskeskeisestä toiminnasta lapsi- ja perhelähtöiseen toimintaan vanhemmuutta tukien ja vahvistaen. Raportin tavoitteena on vahvistaa lastensuojelun laatua, sekä yhtenäistää toimintaperiaatteita maakunnan alueella. Raportin tarkoituksena ei ole antaa

yksityiskohtaisia toimintaohjeita maakunnalle, vaan toimintaa helpottavat raamit ihmisten yhdenvertaisuutta edistämään yhtenäisten periaatteiden muodossa riippumatta asuinpaikasta. Raportissa painotetaan, ettei nuorten ongelmia poisteta pelkästään kotipalvelulla tai perhetyöllä, vaan heidän kanssaan on tehtävä varhaista ja korjaavaa työtä. Perhekeskukset ja niiden tuottamat palvelut, systeemisen mallin hyödyntäminen työskentelyssä sekä kehittämällä sijaishuoltoa ja sen valvontaa maakunnassa myös nuorten asema paranee. (Kananaja 2018, 8 - 18.)

Lastensuojelusta puuttuu niin sanottu ”Käypä hoito” -suositus, joka on käytössä terveydenhuollon puolella. Käypä hoito -suositus perustuu tutkimuksiin, teorian ja käytännön yhteensovittamiseen ja kehittämiseen, sekä avaa palveluketjun sisällä olevan prosessin mahdollistamat suositukset hyvälle hoidolle. Lastensuojelulla on LAPEssa oma kehittäjäverkosto, josta THL ja STM saavat kehittämistyöhönsä tutkimustietoa yhteiskehittämisen tueksi. Lastensuojelun käytäntöjä on tarkoitus kehittää jatkossa laajana ja kansallisena verkostona, joka perustaa muutoksen tutkimustietoon. Tämä tieto sisältää myös asiakkailta saadun palautteen. Terveystieteissä on käytössä jo kokeneimman ammattilaisen hyödyntäminen päivystyksessä ja samaa voisi hyödyntää myös lastensuojelussa monitoimijaisessa arvioinnissa. Lastensuojelun laadun parantamisessa vanhojen toimintamuotojen käyttö ei ole mahdollista uusissa rakenteissa. Tästä syystä systeemisen mallin käyttöönotto on osa muutosta. (Kananaja 2018, 20 - 27.)

4.2 Kansallinen syntymäkohortti 1987

THL:n raportti 52/2012 ”Lasten ja nuorten hyvinvointi, Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa” nostaa esiin nuorten vuonna 1987 syntyneiden kautta hyvinvointiin liittyviä tutkimustuloksia. Kyseinen ikäluokka kasvoi laman keskellä taloudellisessa epävarmassa tilanteessa ja työttömyys kosketti laajaa perheiden määrää. Varhaisten elämänvaiheiden merkitys näkyy hyvinvointieroina, voimavaroina ja jopa syrjäytymisenä nuorten elämässä yhdessä geneettisen perimän kanssa ylisukupolvisten henkisten, sosiaalisten, taloudellisen ja kulttuurillisen perimän muodossa. Suurimmalla osalla tämän ikäluokan nuorista elämä sujuu hyvin, mutta samalla huomattavan suuri määrä tarvitsee erityistä tukea ja apua selvitäkseen arjessa.

- Toimeentulotukea sai 22,8 % nuorista.
- Tästä ikäluokasta 3 % on ollut huostaanotettuna, 963 tyttöä ja 937 poikaa.

- 26 %:lla on merkintä oikeuslaitoksen tai poliisin rekisterissä.
- Joka viides oli käyttänyt psyykelääkkeitä tai joutunut psykiatriseen hoitoon.
- Tästä ikäluokasta 69 oli tehnyt itsemurhan ja
- 14 joutui henkirikoksen uhriksi.
- Neljä oli kuollut huumeisiin, 73 välillisesti huumeisiin.
- Alkoholi liittyi 64 kuolemaan.
- Alle 20-vuotiaana raskaudenkeskeytys oli tehty 1895 tytölle ja
- 1180 synnytti alle 20-vuotiaana. (Paananen ym. 2012, 3 - 11.)

Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimuksessa sijoitettuna olleiden lasten pärjääminen aikuisena on heikompaa kuin muilla lapsilla. He ovat vaarassa jäädä muita heikommalle tasolle koulutuksessa. Tilastojen mukaan heillä on vaarana jäädä myöhemmin sosiaalietuuksien varaan sekä työmarkkinoiden ulkopuolelle. Mikäli sijoitettuna olleen lapsen vanhemmilta puuttuu ammatillinen tutkinto, nuoren riski kolminkertaistuu jatkokoulutuksen puutteen osalta. Lastensuojelu näkyy tilastossa kielteisen perimän riskitekijänä, ei ehkäisevänä tai ylisukupolvisuuden katkaisevana tekijänä. Pitkään toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsilla on riski saada toimeentulotukea jopa 17-kertaisena verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat eivät ole koskaan saaneet toimeentulotukea. Jos lastensuojeluprosessi käynnistyy perheen kohdalla myöhäisessä vaiheessa, perhe tarvitsee apua köyhyyteen, kouluttamattomuuteen, mielenterveysongelmiin sekä päihteisiin liittyvissä asioissa. Poikien kohdalla huostassa olon aikana vanhempien mielenterveysongelmat näkyvät jatkossa lisäten nuoren psykiatrisen hoidon tarvetta. Kuitenkaan ei voida vetää johtopäätöstä, että sijoitetut nuoret syrjäytyvät. Näiden nuorten kohdalla on tärkeää pohtia, mikä on tukenut äärimmäisen haavoittuvista lähtökohdista olevien nuorten selviytymistä ja miten palvelujärjestelmä on heitä pystynyt auttamaan. (Kataja ym. 2014, 41 - 51.)

4.3 Asiakkaan avuttomuus ja palvelurakenteet

Teoriapohjan tarkastelussa otimme yhdeksi lähteeksi THL:n ”Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö”-julkaisun, jossa pohditaan, onko lainsäädäntöön sisältyvillä rakenteellisilla tekijöillä avuttomuutta synnyttäviä tai vahvistavia vaikutuksia palvelujärjestelmässä asioiviin. Raportissa käsitellään, miten palvelun käyttäjinä tai kohteena olevien erilaisten

henkilöiden ominaisuudet tai elämänolosuhteet otetaan huomioon rakenteita koskevassa lainsäädännössä, sekä mitä puutteita lainsäädäntöön sisältyy. Raportissa pohditaan myös asiaa asiakkaan avuttomuuden näkökulmasta. Monia palveluita tarvitaan yleensä juuri silloin, kun henkilö on tilanteessa, jossa hän ei selviä omin voimin ja jossa hän on avuton, muiden armoilla. (Arajärvi ym. 2009, 9 - 10.)

Avuttomuus voi nousta esiin henkilön ominaisuutena tai toisaalta avuttomuus voi liittyä yhteiskunnallisen voimasuhteen valta-asetelmaan (Hänninen 2009, 26).

Yleinen suuntaus lähitulevaisuudessa tuntuisi olevan julkisten palveluiden kokoaminen tuotettavaksi yhä suuremmilla alueilla. Lähipalveluita asiakas voi hankkia itse yksityissektorin tuottajalta. Palvelun käyttäjä joutuu myös tottumaan asioimaan sähköisesti viranomaisasioinnin siirtyessä verkkoasiointiin. Kysymykseksi nousee, miten silloin käy niiden, joilla ei ole riittäviä taitoja tai tietoteknistä välineistöä selviytyä sähköisistä palveluista. (Hänninen 2009, 51 - 52, 68.)

Avuttomuus ja köyhyys eivät ole sama asia. Toisaalta avuttomuudesta usein seuraa köyhyyttä. Henkilön elämänhallinnan menettäminen johtaa usein avuttomuuteen, omatoimisuuden ja toimintakyvyn puutokseen. Keskeisiä ja rakenteellisia kysymyksiä asiakkaan kannalta ovat käytettävissä olevat määrärahat, asiakkaan palvelutarpeen arviointi sekä palvelun järjestäminen. Arvioinnin virheellisyys jossain edellä mainitussa asiassa johtaa asiakkaan kannalta riittämättömään palveluun tai etuuksiin tai jopa tarpeellisten palvelujen puuttumiseen. Näillä virheillä on väistämättä vaikutuksia asiakkaan mahdollisuuksiin tulevaisuudessa pärjätä omassa arjessaan. (Hänninen 2009, 73 - 78.) Jälkihuoltoa ajatellen juuri puutteellinen palvelutarpeen arviointi, ohjaussuhteen epäonnistuminen ja säästäminen taloudellisessa tuessa eittämättä vaikuttavat itsenäistymiseen ja oman elämän hallintaan negatiivisesti.

Palveluja veloitetaan järjestämään eri vaihtoehdoin joko tosiasiaharkintaa tai oikeusharkintaa käyttäen. Avuttomien asiakkaiden ollessa kyseessä palvelunlaatu ei koske yksipuolisesti vain palvelun sisältöä, vaan myös menettelytapoja. Jotta kaikkein avuttomimpien asiakkaiden oikeudet voidaan turvata, tulisi korostaa sekä menettelytapojen yksinkertaisuutta että viranomaisten toimintavelvollisuutta, taustalla olevia arvoja ja niin sanottuja virallisuusperiaatteita. Hallintolakiin on kirjattuna hyvän hallinnon perusteita. Niitä voidaan pitää toteutuessaan riittävinä turvaamaan asiakkaan oikeudet yleisellä tasolla, toimimalla laadukkaasti ja oikea-aikaisesti asiakasta ajatellen. Heikommassa asemassa olevan asiakkaan mahdollisuus saada apua tulisi turvata erityisesti asioissa, jotka liittyvät perusoikeuksien toteutumiseen riippumatta henkilön

ikään, sukupuoleen tai muuhun vastaavaan seikkaan myös ohjaamalla asiakas oikean viranomaisen luokse. (Hänninen 2009, 70 - 71, 101 - 103.) Kuntien siirtäessä jälkihuoltonuori aikuissosiaalityön piiriin hänen täyttäessään 21-vuotta saattaa olla riski niin ohjaussuhteessa kuin taloudellisissa asioissa, ellei nuorta siirretä ns. saattaen seuraavalle taholle.

Harkintavalta

Sosiaalilainsäädäntö syntyy poliittisen harkinnan tuloksena. Vaikka normistoa pidetään yksiselitteisenä, lakien toimeenpanoon pyritään jättämään harkintavaltaa. Lainsäädäntö ei voi olla niin täydellisen aukoton, että se antaisi vastauksen jokaiseen yksittäistapaukseen. Lisäksi tulkinnanvaraiset käsitteet sisältyvät lainsäännöksiin. Useat näkökulmat ohjaavat viranomaisharkintaa. Näitä ovat muun muassa oikeudelliset, taloudelliset, sekä ammattieettiset tekijät. (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8 - 9.)

Harkintavalta sosiaalityössä pohjautuu alan tietoperustaan ja ammattietiikkaan, jolle laki asettaa tietyt ehtonsa (Rajavaara 2014, 136). Sosiaaliturvan toimeenpano ei ole pelkästään lakien noudattamista, vaan tietointensiivistä ammattitaitoista työtä. Harkinta, mikä siihen sisältyy, sisältää monien asioiden tarkastelua (Rajavaara 2014, 140). Vaikka harkinnan, mikä liittyy etuuksiin ja palveluihin, tarkoituksena on asiakkaan mahdollisimman yksilöllinen kohtelu ja asiakkaan asioita myönteisesti ajava toiminta, liian laaja harkintavalta saattaa kuitenkin mahdollistaa myös haitallisten ja epätarkoituksenmukaisten valintojen tekemisen. Asiantuntijat saattavat päätyä erilaisiin tuloksiin ratkaisuja tehdessään yhdenmukaisen myöntöharkinnan puuttuessa. Palvelu- ja etuuspäätösten seurauksia, mitkä ovat syntyneet harkinnan tuloksena, ei tiedetä riittävästi ja niiden tutkiminen voi olla vaikeaa. Pahimmassa tapauksessa henkilöstön harjoittama harkintavalta voi lopulta kääntyä joidenkin asiakkaiden syrjinnäksi ja työntekijän vallan välineeksi. (Rajavaara 2014, 138.)

Sosiaalityön erikoistumisaloista lastensuojelu on vaativan harkinnan alaista työtä, sillä eri tahojen näkemykset poikkeavat usein toisistaan, kun on kyse esimerkiksi lastensuojelun tarpeen arvioinnista tai huostaanoton, sekä siihen liittyvien sijais- ja jälkihuollon järjestämisestä. Tällöin vaaditaan monialaista harkintaa; sen tuloksena syntyvät hallintopäätökset vaikuttavat ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, sekä tulevaisuuteen. (Rajavaara 2014, 145.) Ammattimainen laajan harkintavallan harjoittaminen vaatii yliopistopohjaisilta sosiaalityöntekijöiltä kattavaa tieto-osaamista;

peruskoulutusta, erikoistumis- ja täydennyskoulusta, sekä jatkokouluttautumista. Lisäksi ammattikorkeakoulun suorittaneille sosiaalihoitajille olisi suotavaa järjestää yliopistollisia täydennys- ja erikoistumiskoulutuksia. (Rajavaara 2014, 146.) Asiantuntijoilla on velvollisuus perustella etuus-, palvelu- ja hoitoratkaisunsa ja kansalaisilla on oikeus vaatia mahdollisimman kattavia perusteluja tehtyihin ratkaisuihin. Jollei ratkaisuja pystytä perustelemaan riittävällä tutkimusnäytöllä, etuus-, hoito- ja palveluratkaisut ovat usein tehty kokemustiedon vakiintuneiden toimintojen pohjalta. (Rajavaara 2014, 149.) Strukturoitujen, dokumentoitujen ja tutkimuksiin perustuvien arviointimenetelmien hyödyntäminen on oleellisia lastensuojelun perusteluja tehtäessä (Rajavaara 2014, 148).

Työntekijöiden harkintavaltaa ja päätöksiä muokkaa myös markkinaehtoisuus. Siksi etuuksien ja palveluiden myöntöharkintojen perusteluissa keskitytään ennakoitaviin tuloksiin ja vaikutuksiin käytettävissä olevien voimavarojen sijaan. Harkintavallan keskeisenä elementtinä voidaan edelleen pitää asiantuntijuutta mahdollisista muutoksista huolimatta. (Rajavaara 2014, 152.)

Jälkihuollon nuoren riskit

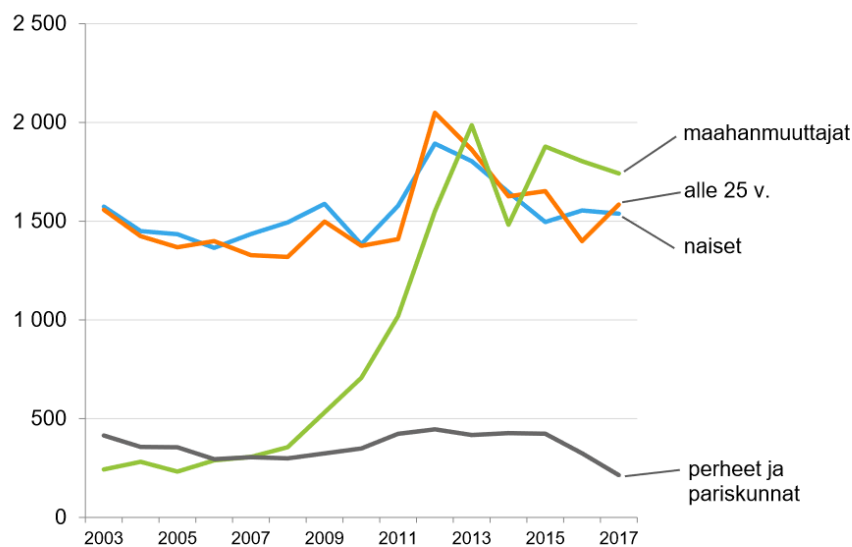
Sosiaalinen tuki pitää sisällään paitsi aineellista tukea, kuten rahallista tukea vaan myös emotionaalista tukea (rakkaus, empatia, huolenpito), informatiivista tukea (neuvoa ja tietoa) sekä arvioivaa tukea (palaute). Sosiaaliset suhteet vaikuttavat sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen. Sosiaalinen verkosto myös lisää sosiaalista integraatiota, sosiaalista yhtenäistämistä ja identiteetin kehittymiseen. Nämä ovat erityisen tärkeitä jälkihuollon nuorille, joilla on riski sosiaaliseen ekskluusioon. (Hiles ym. 2013, 2060.)

Yhdistyneet Kansakunnat julkaisi vuonna 2010 kannanoton lasten vaihtoehtoiseen hoitoon. Kohdassa 131 ilmaistaan, että selkeitä ohjeita tulisi olla. Kohdassa 136 tuodaan esille, että jälkihuollon nuorilla tulee olla mahdollisuus päästä ja käyttää sosiaalisia ja terveydellisiä palveluita sekä tarjota heille riittävää rahallista tukea. (United Nations 2010, 19.)

Mike Stein huomasi tutkimuskatsauksessaan, että jälkihuollon nuorilla on suuri riski syrjäytyä, kun lähtevät hoidosta, koska heillä on useimmiten huonompi koulutodistus, pienempi todennäköisyys osallistua toisen asteen koulutuksiin, he ovat kodittomia tai työttömiä sekä kärsivät enemmän mielenterveysongelmista. Usein jälkihuollossa olevat nuoret kärsivät myös yksinäisyydestä. (Stein 2006, 273.)

Tutkimuksista huomasi myös sen, että nuoret, jotka siirtyvät jälkihuoltoon muuttavat omilleen asumaan aikaisemmin kuin muut heidän ikäisensä, usein jo 16 - 18-vuotiaana (Stein, 2006, 274). 1990-luvusta lähtien on tutkittu jälkihuollon palveluita ja on todettu, että mitä vakaammat ovat nuoren asumiset, sitä paremmat ovat hänen lopputuloksensa, varsinkin liittyen hänen hyvinvointiin sekä hänen omaan tunteensa pärjäämisestä parani (Stein 2006, 274).

Nuorisoasunnottomuus alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä on ainoa asunnottomien ryhmä, jossa asunnottomuus on lisääntynyt. Jälkihuollossa olevat nuoret kuuluvat tähän ikäluokkaan.

Kuvio 10. Asunnottomuus eri ryhmissä 2003 - 2017 (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2018, 6).

Jälkihuoltoa pyritään kehittämään paremmaksi ja heikoimmassa asemassa olevien nuorten tavoittamiseksi Sote-uudistuksen ja Lape-hankkeen myötä. Tulevat mahdolliset muutokset kuntien ja maakunnan rakenteiden myötä luovat paineita tehdä alueellisesti yhtenäisiä tapoja ja keinoja nuoren parhaaksi, unohtamatta viranhaltijan mahdollisuutta käyttää myös omaa harkintavaltaa nuoren asioissa.

Hanna Heinonen, Lastensuojelun keskusliiton toimitusjohtaja on kirjoittanut blogissaan: "Kategorisesti jaoteltuna lastensuojelua voidaan järjestää palveluorientaatiolla tai

riskiorientaatiolla.” (Heinonen, 2017.) Tällä hän kuvaa lyhyesti, että palveluorientoituneessa järjestelmässä lapsilla sekä perheillä on mahdollisuus kuntoutua tarjotun tuen ja palveluiden avulla, jolloin toimivien peruspalveluiden keinoin voidaan vähentää korjaavien palveluiden tarvetta. Riskiorientaatiossa tilanteisiin puututaan vasta, kun lapsella tai nuorella on vakava riski, joka selkeästi uhkaa hänen kasvua, tai kehitystään. (Heinonen, 2017.) Tanskassa, Alankomaissa ja Englannissa, kuten nyt myös Suomessa on alettu painottaa enemmän palveluorientaatiota, reagoimalla nopeammin lapsen ja perheen tarpeisiin.

Ruotsi

Ruotsissa Ingrid Höjer ja Yvonne Sjöblom haastattelivat 111 sosiaalityöntekijää heidän jälkihuollon käytännöistä. Vain 11 % sosiaalityöntekijöistä kertoi, että on erikseen jälkihuollon sosiaalityöntekijä. Tämä voi johtua myös siitä, että jälkihuollon asiakkaita on hyvin vähän joissakin kunnissa. 75 % vastasi, että heillä ei ole minkäänlaisia ohjeistuksia jälkihuoltoon. Vain 14 % oli jonkinlaisia ohjeistuksia. Useimmat sosiaalityöntekijät vastasivat, että suunnittelevat jälkihuoltoa nuorille yksilöllisesti. (Höjer & Sjöblom 2011, 2455 - 2456.)

Tanska

Seuraavassa koontia Kööpenhaminan yliopistossa Mølholt ym. tekemästä tutkimuksesta kirjasta ”Jälkihuolto aiemmin huostaanotetuille nuorille”, EFTERVÆRN FOR TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE, 2012. Tanskassa helpotetaan nuorten itsenäistymistä kuntien tarjoaman jälkihuollon avulla, kun he pääsevät pois sijoituksesta 18-vuotiaina. Nykyinen lainsäädäntö ei riittävästi takaa sitä, että kaikki nuoret, jotka tarvitsevat jälkihuoltoa, saavat sen. Verrattuna USA:han, Isoon-Britanniaan, Norjaan ja Ruotsiin, Tanskassa useimmat lapset ja nuoret asuvat kodin ulkopuolella suhteessa väestön kokoon. Samanaikaisesti tanskalaiset tilastot osoittavat, että nuoret ovat yliedustettuina sijoituksissa verrattuna nuorempiin lapsiin. Vanhemmat lapset ja nuoret sijoitetaan useammin eri tyyppisiin paikkoihin, kuten päiväkeskuksiin, sosiaalipedagogisiin asuntoloihin ja muihin vastaaviin paikkoihin. (Mølholt ym. 3 - 12.)

Tärkein perspektiivi, ns. itsenäistymisnäkökulma, keskittyy nuoren tarpeeseen hallita itseään ja omaa elämäänsä, eikä jäädä tulevaisuudessa sosiaalisen järjestelmän sisälle.

Riippumaton aikuisen elämä tarkoittaa sitä, että nuori elää elämää riippumattomana sosiaalisen järjestelmän tuesta ja avusta. Tässä näkökulmassa keskitytään sekä koviin, että pehmeisiin arvoihin, kuten suhteisiin ja verkostoihin, henkiseen hyvinvointiin ja hyvään itsetuntoon. Jälkihuollon tuki on taloudellista ja tukihenkilön tarjoamaa tukea 23. ikävuoteen saakka. Lain mukaan sosiaalityöntekijän on pidettävä palaveri jälkihuoltoon siirtymisestä sijoitetun nuoren ollessa 17½-vuotias. (Mølholt ym. 2012, 3 -12.)

Tanskassa jälkihuolto suunnitellaan jokaiselle nuorelle hänen tarpeen mukaisesti. Pääsy jälkihuoltoon on nuorille siirtymä lapsuudesta aikuisuuteen, fokuksessa nuori ja hänelle itselleen tehty suunnitelma. Kuitenkin heikoimmassa asemassa olevat nuoret ovat suurimmassa vaarassa jäädä jälkihuollon ulkopuolelle. Heidän huomioimisensa on erityisen tärkeää jälkihuollosta tiedotettaessa. Jälkihuoltoa saavien nuorten määrästä ei ole Tanskassa tietoa. (Mølholt ym. 2012, 13.)

Alankomaat

Alankomaissa lastensuojelussa ja nuorten hoivasysteemissä hoitoa on suunnattu painottaen paikallisuutta ja yksilöllistä tarvetta. Käytössä on koordinaattorit, jotka ohjaavat ja koordinoivat suurinta osaa palveluja vastaten toiminnastaan Terveys-, hyvinvointi- ja urheiluministeriölle toiminnastaan nuorten ja erityistarpeissa olevien perheiden palveluista. Turvallisuus- ja oikeusministeriö vastaa nuorten oikeuspolitiikasta ja siihen liittyvistä toimielimistä. Opetus- ja koulutusministeriö on vastuussa kaikesta koulutukseen liittyvästä. (Youth Policy in the Netherlands, 2018.)

Pääosa nuorten suojelusta on siirretty paikallisille toimijoille. Tämä on auttanut viranomaisia kehittämään omaa työtään sekä tarjoamaan hyvin koordinoitua hoivaa ja turvaa paikallisesti ja yksilölliset tarpeet huomioiden. Perheellä ja sosiaalisella verkostolla on suurempi rooli hoitoprosessissa, ennaltaehkäisyssä, palveluiden tuottamisessa ja yhdistämisessä. Tämä johtaa johdonmukaisempaan, vaikuttavampaan, läpinäkyvämpään ja halvempaan palveluun sekä lapsiperheille että nuorisopalveluissa. (Youth Policy in the Netherlands, 2018.)

Alankomaissa nuortensuojelu ja hyvinvointisysteemi pohjaa erilaisiin palveluihin: yleisiin palveluihin, ennaltaehkäiseviin palveluihin ja erityispalveluihin. Esimerkiksi yleisiin palveluihin kuuluvat nuorisotyö, lastensuojelu ja koulut. Ennaltaehkäiseviä palveluja ovat lasten terveyspalvelut, yleinen sosiaalityö ja vanhemmuuden tukeminen.

Erityispalveluihin kuuluvat nuortensuojelupalvelut, nuorten mielenterveyspalvelut ja lastensuojelupalvelut. (Youth Policy in the Netherlands, 2018.)

Tavoitteena on vähentää lasten määrää erityispalveluissa, kasvattaa ennaltaehkäisevää ja varhaisen puuttumisen tukea sekä edistää sosiaalisten verkostojen käyttöä lasten ympäristössä ”kansalaisyhteiskunta vanhemmuuden tukena” -periaatteella. Näillä käytännöillä lastensuojelullisia toimenpiteitä on pystytty vähentämään Alankomaissa. (Youth Policy in the Netherlands, 2018.)

Juuri muun muassa kansainväliset tutkimukset ja huomiot nuorten hyvinvointia koskien ovat olleet pohjana uudistaa jälkihuollon tapoja ja ohjeistusta maakunnassamme. Tasavertainen kohtelu ja riittävä tuki auttavat kannattelemaan haasteellista vaihetta matkalla aikuisuuteen.

Hackney, Englanti

Lastensuojelulaki Iso-Britanniassa on vastikään täydennetty. Children and Social Work Act 2017 avaa vielä tarkemmin jälkihuoltoa ja nuorten oikeuksia. (Children and Social Work Act 2017, Part 1, Chapter 1.) Seuraavaksi avaan jälkihuollon käytäntöjä lontoolaisessa kaupunginosassa, Hackneyssä.

Iso-Britanniassa nuoret saavat siirtyä jälkihuoltoon jo 16-vuotiaana. Vuonna 2011 kolmannes nuorista, jotka siirtyivät jälkihuoltoon, olivat alle 18-vuotiaita. (Hiles ym. 2013, 2060.) Jälkihuolto jatkuu 21-v. ikään asti, ellei nuori opiskele, jolloin jälkihuolto jatkuu 25-v. ikään asti. Sosiaalityöntekijä on nuoreen yhteydessä vähintään kuusi kertaa vuodessa, enemmän tarvittaessa. Nuorille laaditaan ”polkusuunnitelma” (pathway plan), jossa käydään läpi asuminen, raha-asiat, terveys, opiskelu sekä työ. (London Borough of Hackney 2018, 5.)

16 - 17-vuotiaat eivät voi vielä hakea taloudellisia tukia, joten he saavat sosiaalityöntekijöiltä tukea päivittäisiin menoihin. 18-vuotiaat hakevat taloudellisia tukia normaalisti. He saavat apua tähän heidän sosiaalityöntekijöiltä ja heillä on neljä viikkoa aikaa hakea ja saada tuet. Sinä aikana he saavat rahallista tukea heidän sosiaalityöntekijöiltä. (London Borough of Hackney 2018, 6.) Nuoret saavat rahaa joukkoliikennettä varten, mikäli he opiskelevat tai ovat työvalmennuksessa. He saavat myös jonkin verran tukea perhe- tai ystävätapaisista, harrastustoimintaa tai kulttuuritoimintaa varten. Nuoret saavat myös rahallisen syntymäpäivälahjan kunnalta

alkaen £75:stä 17-vuotiaana £150:een 21-vuotiaana. (London Borough of Hackney 2018, 7 - 8.) Jälkihuollon nuorten ei tarvitse maksaa kunnallisveroa. Nuoret saavat myös tukea uuden asunnon hankintaa varten £2000:een asti. (London Borough of Hackney 2018, 11.)

Iso-Britanniassa nuori yleensä muuttaa omilleen n. 24-vuotiaana, mutta nuoret, jotka ovat olleet lastensuojelun asiakkaita muuttavat jo viimeistään 18-vuotiaana omilleen. Heillä on enemmän vastuuta kuin saman ikäisillä nuorilla sekä usein ilman tukea perheeltä. Jälkihuollon nuoret ovat myös usein kokeneet vaikeita asioita, mitkä lisäävät haastetta omillaan pärjäämiselle. Näitä asioita huomioiden, Iso-Britannia on uudistanut jälkihuollon lakia turvatakseen jälkihuollon nuorille oikeanlaista tukea. (Hiles ym. 2013, 2060.)

Lähialueen tuoreita tutkimuksia lastensuojelun aiheesta

Varsinais-Suomen alueella on tehty opinnäytetöitä sekä AMK- että YAMK-tasolla. Olemme keränneet tähän niistä aineistoa.

Perusturvakuntayhtymä Akseli

Perusturvakuntayhtymässä Akselissa eli Maskun, Mynämäen ja Nousiaisten muodostamassa kuntayhtymässä sosiaalityöntekijä päättää jälkihuollettavan nuoren yli 3000 euron vuosihankinnoista. Muuten sosiaaliohjaaja tekee yli 18-vuotiaan jälkihuollettavan taloudelliset päätökset. Lisäksi perusturvakuntayhtymä Akselissa on käytössä lastensuojelussa yhteiset avohuollon ja jälkihuollon työskentelyohjeet. Niissä on määritetty muun muassa erilaisten tukitoimien myöntämiskriteerejä sekä taloudellisen tuen muotojen maksimisummaa. Toiminnan keskittäminen pääasiassa yhdelle työntekijälle tekee asioinnin asiakkaalle helpommaksi. Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja ohjaajan välillä on tiivistä. (Äikäs 2016, 11.)

Naantali

Kaisa Tuuralan tekemän opinnäytetyön aiheena oli tehdä yhtenäinen malli Naantalien jälkihuoltoon. Naantalissa ei ole erikseen jälkihuollon työntekijää, vaan jälkihuolto kuuluu avohuollon palveluiden alle. Myös palvelukuvaus ja yhteiset ohjeet puuttuivat ennen opinnäytetyötä. Ohjeistuksen tavoitteena oli tuottaa kaikille yhtä laadukas jälkihuolto. Jälkihuolto-opas on tehty tukemaan nuoren elämänhallintaa, itsenäistymistä ja

ehkäisemään syrjäytymistä työntekijöiden haastatteluja hyödyntäen. (Tuurala 2018, 7 - 14.)

Turun asiakasraati

Askinen & Lundén ovat tehneet ylemmän AMK:n opinnäytetyön aiheesta ”Yhdessä osallisuuteen, Asiakasraati Turun kaupungin lastensuojelun jälkihuollon kehittäjänä” 2018. Jälkihuoltoa kehitetään osallisuuden kautta, asiakasraadilta saatujen palautteiden ja kehittämisideoiden pohjalta hyödyntäen Effican kysymyspatteristoa palautteen saamisessa asiakkailta. Se mahdollistaa asiakkaan osallisuutta sekä auttaa yhtenäistämään työntekijöiden toimintatapoja. (Askinen & Lundén 2018, 7 - 11.)

Veturointi

Veturointiin eli nuorten kokemusasiantuntijoiden työn tueksi Humanistisessa AMK:ssa on tehty opinnäytetyö (Saarikko 2017), jota hyödynnetään myös Turun Veturoinnin koulutuksessa koulutettaessa lastensuojelutaustaisia nuoria kokemusasiantuntijoiksi.

5 VARSINAIS-SUOMEN KUNTIEN MYÖNTÄMÄ TALOUDELLINEN TUKI

Varsinais-Suomen 27. kunnan ohjeet taloudellisen tuen myöntämisestä poikkeavat tällä hetkellä toisistaan. Joiltain kunnilta ohjeistus puuttuu kokonaan. Kunnissa, joissa ohjeistus löytyy, nuoria tuetaan taloudellisesti muun muassa vaatteiden hankinnassa ja harrastuksissa sekä puhelimen ostossa ja esimerkiksi sukulaisiin liittyvissä matkoissa. Ennen kaikkea itsenäistymisvaroja myönnetään itsenäistymistä ja työelämään valmentautumista edistäviin hankintoihin; taloudellista tukea annetaan harkinnanvaraisesti opiskeluun, ajokorttiin ja omaan asuntoon. Opiskelukuluihin sisältyvät kuntien mukaan kirjat, materiaalit, koulumatkat, tietokone ja nettiliittymä sekä mahdolliset työvaatteet. Ajokortti nähdään itsenäistymisen, etenkin työmatkojen kannalta tarpeellisena hankintana. Lisäksi muun muassa huonekalujen ja kodin muiden tarvikkeiden hankinnoissa tukemiseen myönnetään Varsinais-Suomen kunnissa taloudellista tukea.

Pia Kajalan harjoitteluun Lupa auttaa! -hankkeessa sisältyi jälkihuollon kuntien ja eri toimijoiden haastattelu turvaamaan hyvien käytäntöjen ja toimivien mallien saaminen säilymään yli SOTE:n siltausvaiheen. Hän haastatteli koko Varsinais-Suomen maakunnassa toimivia 15. eri kunnan työntekijää (n = 17), kolmea yhdistystä tai muuta jälkihuollon palvelua tuottavaa järjestöä (n = 9), Veturoinnissa (kokemusasiantuntijat) mukana olevaa 2 nuorta sekä Turussa korkeakoulussa toimivaa lastensuojeluun erikoistunutta opettajaa kesäkuun 2018 aikana. Myös tätä aineistoa on hyödynnetty opinnäytetyön materiaalina. Kerätystä haastatteluaineistosta on koottu posterit sekä nuorelle ja sosiaalityöntekijöille sekä ohjaajille, kuten myös oma jälkihuollon raportti Lupa auttaa! -hankkeen käyttöön ja levitykseen.

Opinnäytetyömme ensimmäisiä tuloksia esiteltiin Raisiossa jälkihuollon ”Voimaannu, älä leimaannu” -seminaarissa 7.6.2018. Learning cafessa, seminaarin työpajassa, (n = 28) tärkeimmiksi asioiksi jälkihuollon rahoitusta mietittäessä nousivat:

- asumisen ja siihen liittyvien asioiden järjestäminen
- koulutukseen ja siihen liittyvät asiat, esim. tietokone, mahdollinen ajokortti
- terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat, mukaan lukien terapia
- mielekäs harrastus. Harrastuksen kautta osallisuus ja itsestään huolehtiminen tukevat nuoren omaa terveyttä.

5.1 Haastateltujen kommentteja

”Eettisesti on tärkeää pohtia jälkihuollossa taloudellisen tuen myöntämisessä arvot suhteessa euroihin.” Tällä usea haastateltu tarkoitti, että pienet säästöt jälkihuollon aikana saattavat sysätä nuoren nopeasti syrjäytymisvaaraan.

Miksi tässä tärkeässä vaiheessa riidellään pienistä summista ajattelematta, mikä on eettistä ja kannattelee nuorta. Raamit ja yhteiset säännöt tarvitaan, ylipäättään mitä voi nuorelle tarjota. (Sosiaalityöntekijä, kunta A, maaseudulla.)

Nuori saa päättää itse itsenäistymisvaroistaan, vaikei osaa. Haastateltuja pohditutti yleisemmin: Olisiko mahdollisuus jollain lailla rajata, ettei esimerkiksi perintönä saatu isokin summa mene ns. hukkaan? Toisaalta nuori oppii pohtimaan ehkä ensimmäistä kertaa, mihin rahaa kuluu ja kuinka paljon. Itsemääräämisoikeus yli 18-vuotiaana on muistettava koko ajan. (Sosiaalityöntekijät, kunta B, kunta C, kunta D; ohjaaja, kunta E, isohkoja kaupunkeja.)

Usean pienemmän kunnan haastateltava painotti, että pienemmässä kunnassa pystytään tarjoamaan taloudellista tukea yksilöllisemmin, nuoren tarpeita ajatellen ja kattavammin. Pelkona on, että isot kunnat tekevät ohjeet ja harkintavaltaa ei enää käytetä yksilöllisesti ohjeisiin vedoten. Nyt useassa kunnassa ostetaan lisäpalveluita yksityisiltä palveluntuottajilta, joita oma kunta ei pysty tuottamaan. (Ohjaaja, kunta E, isohko kaupunki; peruspalvelujohtaja; kunta B, maaseutu; asiantuntija E, korkeakoulun opettaja.)

Näkykö piiloarvona ostopalveluissa muun kunnan nuorelle ostettava jälkihuolto suhteessa oman kunnan jälkihuollettavaan? Mennäänkö jatkossa minimitarjonnalla ja ohjauksella? Ikävin tapaus on ollut nuoren kanssa yhteisen retken järjestämisessä: nuoren oma kunta ei suostunut maksamaan nuoren osuutta yhteisestä retkestä, onneksi STEAn rahoituksella myös tämä nuori pystyttiin saamaan mukaan. Usein ulkopaikkakuntalaiselle jälkihuollettavalle nuorelle palvelut ostetaan yksityiseltä palveluntuottajalta, jolloin ei oikein tiedetä, mitä ohjausta nuori saa. Miten toimii laadunvalvonta näissä tilanteissa? Jatkossa nuori saattaa siirtyä seutukunnan sisällä esim. opiskelujen perässä kunnasta toiseen. Myös ohjauksen samantasoisuus huoletti: jatkuuko yhtä laadukkaana läpi maakunnan? Toisaalta jälkihuollon ohjaaja saattaa joutua käyttämään suuren osan työajastaan kulkemiseen. (Asiantuntija E, korkeakoulun

opettaja; sosiaalityöntekijä, kunta B; Sosiaalityöntekijä, kunta A, maaseudulla; Palveluntuottaja 1.)

Tuet haetaan ensin peruspalveluista ja itsenäistymisvarat ovat toissijainen rahoitusmuoto. Täydentävä, ehkäisevä, koulutusrahat sekä tuki harrastukseen kulkevat kunnan omalle nuorelle sijoituksesta jälkihuoltoon samana linjana koko ajan. Muista kunnista tulevat nuoret ovat eriarvoisessa asemassa riippuen oman kunnan ohjeistuksesta. Nuoret puhuvat näistä asioista keskenään. (Kunta K, kaupunkimainen, ohjaaja ja sosiaalityöntekijä.)

Ostopalveluja tuottava toimija ei ole suoranaisesti nuoren rahojen kanssa tekemisissä. Nuoret kyllä ottavat yhteyttä, kun rahat ovat tiukoilla tai tarvitsevat jotain. Tarve saattaa tulla siitä, että ovat kuulleet jonkun toisen saaneen jotain ja hakevat tukea lähestyäkseen sosiaalityöntekijää. Usein ne ovatkin ihan tavallisia arkipäivän tarpeita, uusia talvivaatteita tms. Raha näkyy siinä, että pienet kunnat eivät osta esim. mielellään lisää ohjausta, jos nuori kriisiytyy: koulu saattaa jäädä tai asunto on menossa. Silloin saa käydä tiukkojakin neuvotteluja, ettei nuori putoa syvemmälle. Toisaalta jälkihuollon aikana rahaa tulee helposti ja suuri haaste saada nuori tajuamaan, mitä jatkossa joutuu rahan eteen tekemään. Toiveena olisi, ettei kunnat säästä jälkihuollosta, se on tärkeä nivelvaihe ja kantaa pitkälle. (Palveluntuottaja 2, ohjaaja U, vastaava ohjaaja V, ohjaaja W.)

5.2 Kyselyjen vastaukset kunnilta

Vastauksia kunnilta tuli 24, kolme kuntaa jätti vastaamatta. Kyselyitä lähetettiin 27. kuntaan.

Kuvio 11. Kyselyyn vastanneiden kuntien lukumäärä.

Kysymys 1

Kysymys yhdessä kysyimme kunnilta, onko heillä yleistä ohjeistusta jälkihuollon rahoituksesta ja jos on, millaisia.

Kuvio 12. Yleistä ohjeistusta jälkihuollon rahoituksesta.

Taulukko 3. Kuntien vastaukset kysymys 1:een.

Mihin tukea myönnetään	Kuntien lukumäärä
Oma asunto	5
Harrastus	9
Opiskelu	8
Matkat (sukulais-, opiskelu yms.)	5
Vaatteet	3
Ajokortti	2
Laskut	1
Auto/mopo	0
Puhelin	0

Nämä ovat asioita, joita nousi kyselyjen vastauksista. Kaikki vastaajat eivät avanneet vastaustaan, vaan kertoivat, että on tai ei ole ohjeita. Monet myös vastasivat, että myöntävät tarpeen tai harkinnan mukaan tukea.

Taulukko 4. Kuntien vastaukset kysymys 1:een.

Mihin tukea myönnetään	Kuntien lukumäärä
Tarpeen/harkinnan mukaan	8

Kysymys 2

Kysymys kahdessa kysymme kunnilta, millaisia ohjeita heillä on itsenäistymisvarojen käytöstä. Monet kunnat vastasivat toimivansa pelkästään harkinnanvaraisesti, mutta muutamat avasivat myös mihin itsenäistymisvarat voitaisi käyttää. Kolme kuntaa kertoi, että lakipykälän mukaan. Muutama kunta myös kertoivat, että jos itsenäistymisvaroja ei ole, kunta voi maksaa nuorelle enintään 2000 euroa.

Taulukko 5. Kuntien vastaukset kysymys 2:een.

Mihin itsenäistymisvaroja myönnetään	Kuntien lukumäärä
Asuminen/kodin hankinnat	5
Ajokortti	5
Opiskelu	3
Lakipykälän mukaisesti	3
Nuoren palvelujen turvaaminen	3
Puhelin	1
Armeijan aikainen tuki (kotilomat)	1
Työelämään valmentautumista edistävät hankinnat	1
Muuhun itsenäistymiseen liittyviin menoihin	1

Taulukko 6. Kuntien vastaukset kysymys 2:een.

Mihin itsenäistymisvaroja myönnetään	Kuntien lukumäärä
Harkinnanvaraisesti	16

Kysymys 3

Kysymys kolmessa kysyimme kunnilta, mikä olisi heidän mielestä keskeisin kehittämishaaste jälkihuollossa. Jotkut kunnat vastasivat lyhyesti yhdellä ehdotuksella ja jotkut vastasivat hyvin pitkästi ja toivat esiin montakin asiaa, mitkä olisivat parannettavissa jälkihuollossa. Listasimme kuntien nostamia kehittämiskohteita ja perässä on numeroina, kuinka monta kuntaa vastasi samalla tavalla.

- Ei vastausta: 7
- Nuoren ymmärryksen saaminen, mitä itsenäistyminen merkitsee / sitoutuminen: 5
- Maakunnallisella tasolla yhtenäiset ohjeistukset: 4
- Kuntien välinen yhteistyö: 2
- Jälkihuoltotyöskentelyn vähäinen ohjeistus etenkin tilanteissa, joissa huostaanotto / yli 6kk kestänyt avohuollon sijoitus päättyy lapsen ollessa vielä alaikäinen: 2
- Kela: 2
- Kunnan oma esite: 1
- Miettiminen mikä hyödyntää eniten jälkihuollossa olevaa lasta myös pidemmällä aikavälillä: 1
- Jälkihuollon määritelmä ylipäätään: 1
- Jälkihuollossa riittää kehitettävää: 1
- Ikärajan nostaminen: 1
- Selkeä ohjeistus: 1
- Tukea tarvitsevien, mutta ei sitä haluavien nuorten auttaminen: 1
- Harkinnanvaraista jälkihuoltoa tulisi käyttää enemmän: 1

Haastatteluista esiin nousseita asioita

Kysymys 1:

Kunnissa on selvästi eriäviä toimintatapoja jälkihuollon rahoituksissa. Tämä näkyy ainakin harrastusten tukemisessa. Kunta e myöntää 300 euroa vuodessa harrastuksiin, kunta k myöntää 420 euroa ja kunta n enintään 400 euroa vuodessa.

Syntykö epäreiluja tilanteita, jos nuori on esimerkiksi ollut kauan sijaishuollossa? Mm. kunta e kertoi, että jos nuorella on kertynyt runsaasti itsenäistymisvaroja, nuori joutuu itse maksamaan vuokravakuuden niistä, kun muuten Kela huolehtii takuuvuokrista. Joutuvatko nuoret epärarvoiseen asemaan toisiinsa nähden tämän takia?

Kysymys 2:

Kuntien antama raha, mikäli itsenäistymisvaroja ei ole kertynyt, vaihtelee kunnasta toiseen. Vastauksista nousi esiin sen, että yhdeltä kunnalta nuoret saavat enintään 2000 euroa, ja toiselta kunnalta enintään 1000 euroa.

Itsenäistymisvaroja annetaan nuorelle hänen täytettyään 21-vuotta ja sitä ennen sosiaalityöntekijän päätöksellä tiettyihin kuluihin. Ne eivät ole päivittäiseen elämiseen tarkoitettuja.

Ajokortin myöntäminen itsenäistymisvaroista vaihtelee paljon kunnasta toiseen. Eräs kunta myöntää 500 euroa ja toinen myöntää rahaa ajokorttiin ainoastaan, mikäli itsenäistymisrahoissa on riittävästi kattaakseen koko hinnan.

Kysymys 3:

Yksi kunta nosti Kelan ongelmaksi. Esimerkiksi, jos jälkihuollon nuori muuttaa yhteen avopuolison kanssa, Kela nykyisin määrittelee mm. asumistukea myös puolison tuloilla, kun aikaisemmin näin ei ole tehty. Jälkihuollon nuorella on omanlaisia haasteita eikä heillä ole vielä niitä elämänhallinnan taitoja, joita tarvitaan elääkseen pienillä tuilla. Nyt Lupa auttaa! -hankkeen sisällä on käynnistetty Kelan kanssa tehtävän yhteistyön tiivistämistä ja selkeyttämistä.

Kaksi kuntaa myös nosti ongelmat kuntien välisessä yhteydenpidossa. Esimerkkinä annettiin Helsinki ja Vantaa, joiden kanssa yhteydenpito loppuu täysin, kun nuori muuttaa.

6 YHTENÄISEN OHJEISTUKSEN MALLINNUSEHDOTUS JÄLKIHUOLTOON YLI 18-VUOTIAILLE

Lastensuojelun kustannukset vuonna 2016 olivat koko maassa 543 miljoonaa euroa. Tämä summa pitää sisällään laitos- ja perhehoidon sekä perheille tarjotut avopalvelut. Keskimäärin sijoitetun asukaskulu oli 124€ / vuorokausi, vaihdellen 62 - 159 € välillä. (Kuntaliitto 2018.) 16-vuoden sijoitus laitoksessa ilman kalliita erityispalveluja keskiarvohinnalla maksaa 724 160 €. Sijoituksen kalliin hinnan vuoksi jälkihuollossa ei voi kitsastella tarpeellisissa kustannuksissa.

Hyvin toteutettuna jälkihuolto on ehkäisevää lastensuojelutyötä antamalla samankaltaista tukea ja apua kuin vanhemmat antavat aikuistuvalla ja itsenäistyvälle nuorelle. Nuorelle taataan yhteydenpito hänelle tärkeisiin ihmisiin myös jälkihuollon aikana. (Araneva 2016, 379 - 380.)

Alla on tiivistetty ehdotuksemme jälkihuollon kehittämiseksi Varsinais-Suomessa, jonka avaamme perusteluineen tässä luvussa.

Taulukko 7. Ehdotus jälkihuollon kehittämiseksi Varsinais-Suomessa.

- Jälkihuolto tulisi aloittaa saattaen jo nuoren täyttäessä 17-vuotta.
- Jälkihuollon työntekijöillä pitäisi olla vahvin ammattitaito nuorten kanssa työskentelystä.
- Jälkihuollon ikärajaa pitäisi nostaa siihen saakka, kunnes nuori on suorittanut toisen asteen tutkinnon.
- Läheisverkostolle annettu vahva tuki estää myös nuoren syrjäytymistä.
- Harkinnanvaraisia tukia lisäksi: läheisten tapaamiset, muut perustarpeet
- Jokaiselle nuorelle selkeä vuosibudjetti, jolloin nuoren oma vastuu ja näkemys rahankäytöstä kasvaa.

Jokaiselle jälkihuoltonuorelle asuinpaikasta riippumatta on taattava seuraavat:

- Asuminen ja siihen liittyvät kustannukset, kotivakuutus, kalusteet jne.
- Koulutus ja siihen liittyvät: tietokone, nettiliittymä, mahd. ajokortti jne.
- Terveysten ja hyvinvointiin liittyvät asiat, myös terapia
- Mielekäs harrastus, joka tukee nuoren hyvinvointia ja osallisuutta

Kuten aiemmassa luvussa 4 eri maiden tavoissa järjestää jälkihuoltoa, mainitaan Englannin mallissa jälkihuollon mahdollisuus 25-vuoteen asti nuoren opiskellessa ja

Tanskan mallissa jälkihuolto 23-vuoteen asti ohjauksen ja taloudellisen tuen avulla. Suomessa jälkihuoltoon nuoret jäävät haavoittuvassa vaiheessa yksin kuntien saadessa itsenäisesti päättää jatkosta ja ikärajan venyttämisestä 23-vuoteen. Usea kunta siirtää nuoren aikuissosiaalityön piiriin tämän täytettyä 21-vuotta. Luvussa 3 jälkihuollossa nuoren haavoittuvuus seurantalutkimuksissa nousi voimakkaasti esiin sijoitustaustan vuoksi. Nykyinen jälkihuollon malli sysää pienillä valinnoilla helposti nuoren syrjäytymisvaaraan: jos nuorelle itselleen tärkeä, pitkäkestoinen harrastus jätetään maksamatta tai terapia lopetetaan juuri 21-vuotiaana kalliin sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoon ei ehkä jaksakaan pyytää uusia kenkiä rikkinäisten tilalle, kun vuoden vaatebudjetti on jo käytetty. Harkinnanvaraisuutta ei voi sen vuoksi myöskään kokonaan poistaa.

Alankomaissa nuoren perheen ja sosiaalisen verkoston roolin ollessa suurempi koko hoitoprosessin ajan, palvelut saadaan muun muassa entistä vaikuttavimmiksi ja kustannustehokkaimmiksi. Tukemalla nuoren perheen ja sosiaalisen verkoston osallisuutta ennalta ehkäisystä palveluiden tuottoon ja yhdistämiseen, sekä vanhemmuuden vahvistamisella vaikutetaan positiivisesti nuoren itsenäistymiseen ja oman elämän hallintaan.

THL:n raportin mukaan palvelutarpeen arviointiin tulisi entistä enemmän panostaa, jotta saataisiin mahdollisimman laadukas ja yksilöllinen, sekä oikeanlainen tuki nuorelle oikeaan aikaan. Kananojan ehdotus terveydenhuollon käytännöstä kokeneimman ammattilaisen hyödyntämisestä päivystyksessä ja saman tavan käyttöönotto myös lastensuojelussa monitoimijaisessa arvioinnissa. Myös jälkihuollon epäonnistunut ohjaussuhde vaikuttaa negatiivisesti koko prosessin onnistumiseen, siksi varhainen puuttuminen esimerkiksi ohjaajan vaihdolla tulisi ottaa huomioon.

Ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat juurikin niitä asioita, joihin jatkossa palveluorientoituneessa järjestelmässä tulisi panostaa. Korjaavien palveluiden tarve vähenee peruspalveluiden ollessa riittäviä. Varhaisella puuttumisella voidaan ehkäistä ongelmien mahdollista moninaistumista, sekä hillitä ylisukupolvisuuden jatkumoa.

Kuten Lastensuojelun keskusliiton kannanotossa tuli ilmi, koulutuksen puute vaikeuttaa nuoren työnsaantia ja siten mahdollisuutta vaikuttaa omaan toimeentuloonsa. Nuoren koulutusmahdollisuuksia tulisi tukea, jotta saataisiin mahdollinen koulutuksen puutteellisuudesta johtuva syrjäytymisen uhka pienennettyä. Aiemmin mainittu THL:n kansainvälinen syntymäkohortti 1987 osoittaa sijoitetuilla lapsilla olevan suurempi riski

jäää heikommalle tasolle koulutuksessa ja näin helpommin sosiaalietuuksien varaan, sekä työmarkkinoiden ulkopuolelle.

6.1 Toimiva lastensuojelu 2014-2019 sekä toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen

Maakunnallisella tasolla tarvitaan selkeät, riittävän yksilöidyt ohjeet, jotta jokainen Varsinais-Suomessa asuva nuori saa tasavertaisen taloudellisen tuen jälkihuollon aikana. Tämä vaatii kuntatasolla yhteisymmärrystä ja tahtoa viedä asia läpi omassa hallinnossa. Jälkihuollon taloudellista tukea on yritetty laittaa kuntoon jo kauan, nyt mahdollinen siirtymä tulevan maakunnan alaisuuteen olisi looginen ajankohta tehdä puheista totta. Valtioneuvoston julkaisussa "Toimiva lastensuojelu – toteuttamissuunnitelma 2014 - 2019" selvitysryhmän ehdotus on seuraava:

Hallituksen tulee valmistella eduskunnalle esitys Suomen lapsiperhe- lapsi- ja nuorisopoliittiseksi strategiaksi, joka kattaa kaikki julkisen vallan vastuulla olevat toiminnot ja palvelut lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja jonka tavoitteena on vastata menestyksellisesti 2020 - 2030-luvuille saakka ennakoituihin lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointihaasteisiin sekä

Sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä tulee käynnistää kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien valmistelun, sisällön ja vaikuttavuuden kansallinen arviointitutkimus sekä valmistella kiireisesti yhteinen ohjeistus kuntien lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmatyöhön. (Lavikainen & Juurikko 2014, 16.)

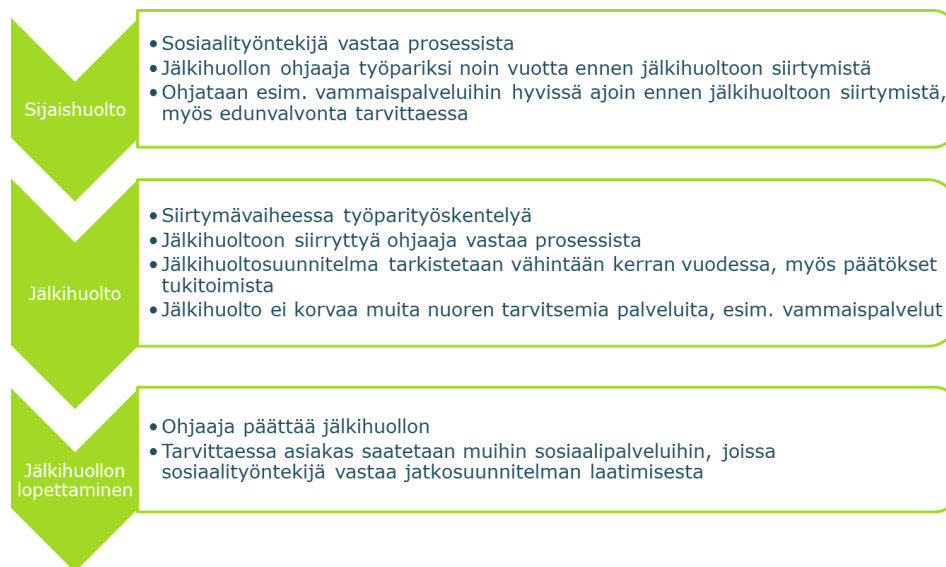
Tämän lisäksi voidaan käyttää harkinnan varaista tukea läheisverkoston tapaamisiin esimerkiksi neljä kertaa vuodessa Suomessa ja muihin nuoren perustarpeisiin. Jälkihuoltoon nuorten tietämättömyys, mitä tukea voi saada, nousi haastatteluissa esille. Toiset ohjaajat osasivat kysyä, onko nuorella asianmukaiset vaatteet tulevan talven varalle, ja ohjaajat käyttivät harkintavaltaa näihin ostoksiin. Tämän tyyppinen työskentely on nuorta kunnioittavaa ja osallisuuden huomioivaa ohjausta ja neuvontaa. Tiivis yhteistyö Kelan ja myöntävän kunnan välillä helpottaa työnjakoa: päällekkäisyydet poistuvat eikä tarvitse erikseen miettiä, mistä taloudellinen tuki myönnetään. Tarvitaan yhtenäiset ohjeet ohjaamaan kuntien toimintaa ja vaihtoehtoisia järjestämisen tapoja. Tähän yhteistyöhön tarvitaan maakunnalliset ohjeet, jotta myös ne kunnat, joissa jälkihuoltoon nuoria on harvoin, osaavat toimia tarpeen tullen oikein ja tasapuolisesti. Toteutuu soteuudistus tai ei, Lupa auttaa! -hankkeen tavoitteena on lastensuojelun

toimintakäytäntöjen yhdenmukaistaminen maakunnassa vaihtoehtoisia järjestämistapoja hyödyntäen. Joitakin jälkihuollon taloudelliseen tukeen liittyviä asioita ei voi päättää ilman lakimuutoksia ja yksi niistä on yhtenäiset taloudelliset ohjeet, jotka sitovat kuntia, kuten myös alla oleva ohjaajien toimien muuttaminen viroiksi ja siihen liittyvät työnjaot sosiaalityöntekijän kanssa.

6.2 Sosiaalityöntekijän ja ohjaajan roolit jälkihuollossa

Varsinais-Suomessa on kuntia, joissa jälkihuollon ohjaajat pystyvät tekemään taloudelliseen tukeen liittyviä virkamiespäätöksiä. Näitä kuntia ovat Salo, Raisio sekä Perusturvakuntayhtymä Akseli eli Masku, Mynämäki ja Nousiainen. Ohjaajien työsuhteet on vaihdettu viroiksi ja yhteistyö on tiivistä sosiaalityöntekijän ja ohjaajan välillä. Sosiaalityöntekijän työaika ei vie jokaisen pienen maksutapahtuman käsittely, jolloin sosiaalityöntekijän työkuormaa saadaan helpotettua vrt. Kananojan raportti. Tätä työskentelymuotoa tukee myös systeemisen mallin käyttäminen, jota THL suosittelee.

Aiemmissa Lupa auttaa! -hankkeen tapaamisissa jälkihuollon organisaatio Salossa yksi esimerkki toimivasta käytännöstä. Salossa toimii tällä hetkellä kaksi jälkihuollon ohjaajaa sekä neljä sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijää. Tämän lisäksi jälkihuollossa työskentelevät yksi sijais- ja jälkihuollon johtava sosiaalityöntekijä sekä yksi toimistosihteeri. Ohjaajat vastaavat yli 18-vuotiaiden jälkihuollosta. Sosiaalityöntekijät vastaavat alle 18-vuotiaiden jälkihuollosta sekä jälkihuollon sijoituksessa olevista nuorista. (Salon kaupunki 2017.) Liitimme alle Salon prosessikuvauksen jälkihuollosta.

Kuvio 13. Salon malli jälkihuollon prosessista (Lupa auttaa! -hanke).

6.3 Jälkihuollon erityisyys osana lastensuojelua

Jälkihuolto tulisi aloittaa jo sijoitusvaiheessa nuoren täyttäessä 17-vuotta. Tiivis yhteistyö sijoituspaikan ja jälkihuollon kanssa luo pohjaa luottamukselle ja saattaa nuoren uuden toimintamallin sisälle. Alkuun tulisi panostaa myös ohjauksellisesti ja rahallisesti enemmän ja toimia kuten Kananoja raportissaan ehdotti: kokenein ja vahvin henkilöstö aloittamaan riittävän ammattitaitoisella tiimillä nuoren itsenäistymisen tukemista. Tässä vaiheessa nuoreen satsatut eurot todennäköisesti kannattelevat häntä ja auttavat pärjäämään tulevaisuudessa paremmin. Tukiverkostoa ja ohjauksellista tukea voidaan vähentää, kun nuori itse antaa siihen luvan ja kertoo pärjäävänsä arjessaan.

Nuorelle tulisi tarjota mahdollisuus jatkaa jälkihuoltoa myös yli 21-vuotiaaksi. Ikäraja tulisi voida nostaa, kunnes nuori on valmistunut toisen asteen koulutuksesta. Nuoren riski syrjäytyä kasvaa, mikäli hän ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa.

Useat haastateltavat olivat huolissaan jälkihuollon niukasta taloudellisesta tuesta suhteessa nuoren mahdolliseen kriisiytymiseen ja sen ehkäisyyn. Pitkä sijoitus mahdollisesti varhaislapsuudesta laitoksessa ja vahvat tukitoimet esimerkiksi päihdevieroituksessa maksavat nuoren kohdalla satoja tuhansia euroja täysi-ikäisyyteen saakka. Sen vuoksi jälkihuolto koetaan tulipalojen sammutteluksi nuoren tilanteen kriisiytyessä. Syynä saattaa olla joko asunnon menetys, päihteet, mielenterveysongelmat tai opiskelujen lopettaminen kesken.

Jos nuoren siirtyessä jälkihuoltoon hänelle olisi osoittaa vahva tuki ohjauksen muodossa ja riittävä taloudellinen tuki ilman pelkoa, riittääkö rahoista koko vuoden harrastuksiin ja opiskeluun sekä vaatteisiin, tukisi se nuoren itsenäistymistä huomattavasti enemmän kuin nykyinen jokaisen hankinnan tai ostositoumuksen hyväksyttäminen joko ohjaajalla tai sosiaalityöntekijällä. Katse pidemmälle kuin seuraavaan toimeentulon maksatukseen saakka, antaa myös itsenäistyvälle nuorelle vastuuta ja mahdollisuuksia opetella aikuisen elämään kuuluvaa suunnitelmallisuutta. Onnistuessaan se tukee myös itsetunnon vahvistumista ja haasteiden voittamista. Näiden tosiasioiden edessä taloudellisen tuen ohjeistus korostuu. Nuoren osallisuus esimerkiksi oman jälkihuollon ajan vuosibudjetoinnissa sallisi nuoren oman äänen kuulemisen ja toisi suunnitelmallisuutta arkeen. Yhteneväinen ohjeistus tukisi nuorta myös hänen muuttaessaan toiselle paikkakunnalle.

Vastikkeellisuus jälkihuollon aikana

Haastatteluissa Veturoinnin kokemusasiantuntijat painottivat, että nykyisin jälkihuollosta saa rahaa, jos vain pyytää. He pohtivat, onko mahdollista luoda jokin vastikkeellisuutta edellyttävä toimintamuoto, jossa harjoiteltaisiin esimerkiksi arjen taitoja. Alla lyhyt kuvaus Avartti-toiminnasta, joka sellaisenaan sopisi tähän malliin.

Avartti-toiminta lastensuojelussa ja jälkihuollossa

Pia Kajala pääsi osallistumaan Lupa auttaa! -hankkeen mahdollistamaan Avartti-koulutukseen syyskuun lopussa Kaarinassa. Suomessa kansainvälinen harrastusryhmä ”The International Award for Young People”, perustettu Englannissa 1956, tunnetaan nimellä Avartti. Sen kohderyhmää ovat 14 - 24-vuotiaat nuoret eli se sopii tukemaan itsenäistyvää nuorta ikähaarukankin vuoksi hyvin. Suomessa Avartin toimintaa rahoittaa Opetus- ja kulttuuriministeriö. (Avartti 2018.)

Avartti-ohjelman tavoitteena on tukea kokonaisvaltaisesti nuoren kasvua ja kehitystä ja auttaa häntä löytämään itsestään uusia kykyjä sekä voimavaroja. Avartti-ohjelmassa otetaan huomioon nuoren yksilölliset tarpeet ja lähtötaso. Avartin arvot ja toimintafilosofia on lyhyesti seuraavanlainen: Toiminta on avointa kaikille. Toiminta on vapaaehtoista. Avartissa ei ole kilpailua. Ohjelma on joustava. Ohjelma on rakennettu tasapainoisuutta, porrasteisuutta ja myönteisyyttä korostaen. Nuoren odotetaan

sitoutuvan toimintaan tukeakseen omaa kasvuaan. Avartin myötä nuori saa kokea iloa ja huvia. Ohjelmassa nuori valitsee itselleen harrastuksen, jota sitoutuu harjoittelemaan tunnin viikossa. Hän auttaa vapaaehtoisena myös tunnin viikossa, vaikka naapurin ikääntyvää pihatöissä tai digiosaajana. Hän lupautuu opettelemaan uutta taitoa tunnin viikossa. Lopuksi nuori osallistuu itsensä ja muiden nuorten kanssa suunnittelemaalleen yön yli kestäväälle retkelle, jossa liikkuminen tapahtuu kävellen, pyöräillen, meloen, ratsastaen ja nuoret itse tekevät luonnossa ruuat sekä kokoavat teltan tai muun makuusijan. Avartti ei aiheuta siihen osallistuvalla suuria kustannuksia, koska esimerkiksi leiritoimintaan voi hakea avustusta AVI:lta. (Avartti 2018.) Koulutuksessa annettujen esimerkkien kautta juuri taloudellinen suunnittelu omassa kodissa tai ruuanlaittotaitojen vahvistaminen olisivat erinomaisia keinoja saada nuori osalliseksi omassa arjessaan. Myös mielekkään harrastuksen löytäminen poistaisi monen nuoren kohdalla yksinäisyyden tunnetta ja auttaisi pois seinien sisältä aivan samoin kuin vapaaehtoistyö kerran viikossa saisi nuoren tuntemaan itsensä tärkeäksi. Avarttia ei vain toimintamuotona tunneta Varsinais-Suomessa laajalti.

7 LOPUKSI

Opinnäytetyössä opiskelijalla on mahdollisuus osoittaa oppimiaan taitoja ja näyttää osaamisensa soveltamalla opetettuja tietoja käytäntöön sekä ratkaista eteen tulleita ongelmia liittyen opinnäytetyöhön. Opinnäytetyötä tehdessä opiskelijalla on mahdollisuus kriittiseen analyysiin ja tietoon perustuvaan pohdintaan. Sosionomille (AMK) määritellään sosionomin omat kompetenssit sekä Talentian puolesta ammattieettiset ohjeet (Talentia 2017.), jotka sitovat sosionomia työssään. Näissä ammattieettisissä ohjeissa painotetaan arvoja, eettisiä menettelytapoja sekä työntekijän oikeuksia ja velvollisuuksia. Opinnäytetyömme lopuksi halusimme avata, millaisia kompetenssivahvuuksia olemme tämän prosessin myötä oppineet.

7.1 Kompetenssit

Sosionomin kompetensseiksi, eli työntekijän valmiudet, kyvyt, taidot ja ominaisuudet selviytyä työtehtävistä, mainitaan Innokylän julkaisussa seuraavat: Sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen sosionomeille on omat kompetenssinsa. (Innokylä 2016.)

Sosiaalialan eettisellä osaamisella tarkoitetaan lyhyesti sosiaalialan arvojen ja ammattietiikan periaatteiden sisäistämistä sekä sitoutumista toimimaan niiden mukaan. Tämä sisältää myös ammatillisen reflektion sekä huono-osaisuuden ehkäisemisen. Asiakastyön osaamisella sosionomi luo ammatillisen, osallistavan vuorovaikutus- sekä yhteistyösuhteen asiakkaaseen ohjaten ja tukien tavoitteellisesti eri elämäntilanteissa. Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisella sosionomi pystyy hahmottamaan tarjolla olevat palvelut sekä osallistumaan monipuoliseen kehittämistyöhön toimimalla verkostoissa sekä palveluohjauksessa. Yhteiskunnallisen analyysitaidon myötä sosionomi ymmärtää yhteiskunnan ja yksilön väliset suhteet, toimintaedellytykset sekä päätöksenteon vaikutukset yksilöön jäsentämällä ja analysoimalla eri teoreettisia näkökulmia. Reflektiivisen kehittämisosaamisen sekä johtamisosaamisen kautta sosionomi sisäistää tutkivan työotteen kyeten arvioimaan teoreettisen tiedon pohjalta omaa työskentelyään työyhteisön esimiehenä ja/tai aktiivisena jäsenenä. Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen edellyttää sosionomilta kykyä toimia

erilaisissa viranomaisverkostoissa, osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun, vaikuttamaan päätöksentekoon sekä tunnistamaan rakenteita, jotka tuottavat epätasa-arvoa ja uskallusta toimia niiden purkamiseksi. Koulutuksesta saatu ammatillinen pätevyys sekä teoreettinen osaaminen luovat pohjan asiantuntijaksi kehittymisessä. (Mäkinen ym. 2011, 18 - 19.)

7.2 Oma ammatillinen kasvu

Pia Kajala: Suurimmaksi haasteeksi opinnäytetyön toimeksiannon saatua koin itselleni uuden työskentelytavan aloittamisen Varsinais-Suomen kuntien kanssa. Itselläni ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta kerätä näin laajaa ja alueellisestikin hyvin vaihtelevaa materiaalia ajankohtaisesta aiheesta. Itselläni on ollut myös negatiivinen kuva hankkeista ja projekteista niiden päällekkäisyyksien ja ikuisten jatkumoiden vuoksi: edellistä hanketta tai projektia ei ole lopetettu ennen uuden aloitusta.

Koin mielenkiintoisena mahdollisuuden syventyä vielä lisää jälkihuoltoon harjoitteluni aikana Lupa auttaa! -hankkeessa haastatteleamalla kokemusasiantuntijoita ja jälkihuoltonuorten parissa toimivia ammattilaisia. Itselleni suurin yllätys oli pienten kuntien joustaminen nuoren asioissa: heillä oli enemmän pelivaraa tukea nuorta ohjauksella ja antaa taloudellista tukea nuoren tarpeisiin. Itseäni jäi eniten mietityttämään, ovatko isot kaupungit juuri niitä norminvartioita, jotka eivät nuoren parasta ajatellen ehkä suosituksemme lisäksi kykene joustamaan harkintavaltaa hyödyntäen. Toivottavasti näin ei ole.

Kompetensseista tulevana sosionomina koin saaneeni eniten vahvistusta seuraaville osa-alueille: sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen, sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. Nämä toteutuivat erityisesti opinnäytetyöhön liittyneessä harjoittelussani päästessäni työskentelemään kuntarajojen yli. Palvelujärjestelmän sisällä kuntien tapa toimia hyvinkin eri tavoin väljästi säädellyssä jälkihuollossa yllätti, etenkin yhtenäisten ohjeiden puutteen kohdalla. Usko hankkeisiin ja projekteihin muuttui täysin hankevastaisesta hankemyönteiseen ja innostuneeseen juuri oman kokemukseni myötä. Laajat verkostot kuntatasolla loivat innostuneen ja kehittämismyönteisen, keskustelevan verkoston, joka vei asioita eteenpäin. Myös minua kuultiin, vaikka olin opiskelijan roolissa.

Opinnäytetyön teoriapohjaa luodessamme oli mielenkiintoista perehtyä ajankohtaisiin raportteihin ja tiekarttoihin sekä lukea, tosin hitaasti, kirjallisuutta alkuperäiskielillä. Tanska oli itselleni haastavin kokemus. Jälkihuolto käsitteenä oli tullut tutuksi opintoja ennenkin, mutta vasta nyt sen ymmärrän tärkeänä, liian vähälle huomiolle jääneenä nivelvaiheena aikuisuuteen ja itsenäiseen pärjäämiseen. Käsite sai kasvoja ja kokemuksia ja vahvan halun saada asiat sujumaan edes hiukan tasapuolisemmin.

Riina Rajamäki: Saatuamme opinnäytetyömme toimeksiannon koin mahdollisena haasteena sen, saammeko kunnat motivoituneiksi kertomaan omista ohjeistuksistaan ja tekemään riittävää yhteistyötä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Ylipäätään se, ettei ohjeistuksia juurikaan tällä hetkellä ole tai ne ovat hajanaisia, loi paineita riittävän hyvän, kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytymiselle. Pelkoni osoittautui kuitenkin jo alun alkaen vääräksi; yhteistyö oli sujuvaa eri toimijoiden kesken ja mielenkiintoa jälkihuollon kehittämislle löytyi.

Jälkihuolto on kaikessa laajuudessaan erittäin tärkeää ja merkityksellistä. Toivon, että tulevaisuudessa niin asiakkaat, kuin työntekijätkin saavat mahdollisuuksia avata silmiään asian suhteen vielä entistä enemmän. Jälkihuollon kehittäminen vaatii rajoja rikkovaa yhteistyötä, yhteisiä normeja ja asiakkaan yksilöllisyyttä korostavaa harkintavallan ammattimaista käyttöä lainsäädännön sallimissa puitteissa.

Opinnäytetyötä tehdessä etenkin sosiaalialan eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen vahvistuivat omalta osaltani. Yhteiskuntamme on muutoksessa ja on hienoa, että on olemassa hankkeita, joilla pyritään vaikuttamaan epäkohtiin ennaltaehkäisyn keinoin ja pitämään positiiviset muutokset pysyvinä.

Jody Youd: Saatuamme toimeksiannon Lupa auttaa! -hankkeelta olin samalla sekä innostunut että huolestunut. Mielestäni oli todella hieno asia, että saimme olla laajassa hankkeessa mukana. Samalla olin huolestunut siitä, yltääkö opinnäytetyömme riittävälle tasolle, jotta Lupa auttaa! -hanke voisi sitä hyödyntää. Painetta oli, mutta se oli lopulta hyväkin asia.

Kuultuamme, että kyselyitä lähetetään jokaiseen Varsinais-Suomen kuntaan, nousi pieni huoli siitä, vastaako tarpeeksi moni kunta kyselyymme. Huoli oli lopulta turha, sillä suurin osa vastasi ja siinä vaiheessa huomasimme, että muillakin jälkihuollon työntekijöillä on huoli jälkihuollon toteutumisesta. Yksi kohokohta oli Voimaannu, älä leimaannu -seminaari. Esitimme tuloksemme siellä sekä pidimme yhdessä hanketyöntekijöiden

kanssa learning café -tyyppistä keskustelua esityksen jälkeen. Oli todella mielenkiintoista keskustella jälkihuollon työntekijöiden kanssa, jotka olivat tulleet paikalle ympäri Varsinais-Suomea. Tässä vaiheessa itselläni konkretisoi aiheemme. Kyseessä oli todellakin aidoista huolista.

Opinnäytetyömme auttoi hahmottamaan jälkihuollon paikka lastensuojelun prosessissa. Se myös auttoi minua ymmärtämään, kuinka tärkeä jälkihuolto on nuorille, jotka olivat siirtymässä aikuisuuteen. Haastatteluissa nousi paljon uusia näkökulmia, jotka saivat ajattelemaan jälkihuollon hyödyllisyydestä. Sosionomin kompetensseista korostui kohdallani erityisesti sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen.

LÄHTEET

Arajärvi, P., Mäki-Petäjä-Leinonen, A. & Elomaa-Sirén, S. 2009. Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö. Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät -työryhmä Raportti II. THL. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavilla myös: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80178/d9a59693-1e11-4cd2-b1dc-bf603d817ea6.pdf?sequence=1>

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele. Helsinki: Alma talent.

Askinen, H. & Lundén, J. 2018. Yhdessä osallisuuteen: asiakasraati Turun kaupungin lastensuojelun jälkihuollon kehittäjänä. Opinnäytetyö. Ylempi AMK, Turku AMK. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143362/Askinen_Hertta_Lunden_Johanna.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 9.10.2018.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). Asunnottomat 2017. Selvitys 2/2018. <http://www.ara.fi/download/noname/%7B0EC77B27-5E1A-4735-ACA0-E07B4D68D54E%7D/135737> Viitattu 17.10.2018.

Avartti. www.avartti.fi. Viitattu 10.10.2018.

Child and Social Work Act 2017. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/16/contents/enacted> Viitattu 30.9.2018.

Children (Leaving Care) Act 2000. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/35/contents> Viitattu 30.9.2018.

Enroos, R.; Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print.

Hanhinen, S. & Hyvärinen, S. 2017. Lastensuojelu sotessa. Selvitys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen perusteista ja vaikutuksista lastensuojeluun. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_sote_julk_0351_LR.pdf Viitattu 16.4.2018.

Heinonen, H. 2017. Lastensuojelun keskusliitto. Lastensuojelu on aina lasten suojelua – mutta erilaista eri maissa. <https://www.lskl.fi/blogi/lastensuojelu-on-aina-lasten-suojelua-mutta-erilaista-eri-maissa/> Viitattu 27.8.2018.

Hiles, D.; Moss, D.; Wright, J. & Dallos, R. 2013. Young people's experience of Social support during the process of leaving care: A review of literature. Child and Youth Services Review 35, 2059 - 2071.

<https://www.lskl.fi/blogi/vertailupintaa-hollannista/> josta linkki: <http://www.youthpolicy.nl/en/Introduction-to-Dutch-youth-policy/Dutch-youth-care-system> Viitattu 27.8.2018.

Hänninen, S. 2009. Kansallisen oikeuden muuttuvat ehdot. Teoksessa Arajärvi, P., Mäki-Petäjä-Leinonen, A. & Elomaa-Sirén, S. 2009. Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö. Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät -työryhmä Raportti II. THL. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavilla myös: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80178/d9a59693-1e11-4cd2-b1dc-bf603d817ea6.pdf?sequence=1>

Höjer, I. & Sjöblom, Y. 2011. Procedures when young people leave care — Views of 111 Swedish socialserices managers. Children and Youth Services Review 33, 2452 - 2460.

Innokylä. Sosionomi AMK kompetenssit. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904> Viitattu 8.10.2018.

Innokylä. Toimintamallit. <https://www.innokyla.fi/web/malli111751>. Viitattu 16.4.2018.

Kalliomaa-Puha, L; Kotkas, T & Rajavaara, M. 2014. Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Tampere: Juvenes Print.

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. 2018. Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Väkiraportti. STM. Helsinki.

Kataja, K., Ristikari, T., Paananen, R. Heino, T. & Gissler, M. 2014. Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. THL. Julkari. Yhteiskuntapolitiikka.

Kaukonen, P., Malja, M., Petrelius, P., Rajala, R., Tapiola, M., Mäkelä, J. & Hastrup, A. 2017. Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit, – Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. TYÖPAPERI 26/2017. THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TYÖ2017_26_Työpajaprosessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3 Viitattu 12.10.2018.

Kuntaliitto. 2018. Tietoja lastensuojelun järjestämisestä, asiakkuuksista, laitos- ja perhehoidon kustannuksista ja lastensuojelun valmistelutilanteesta maakunnittain. Maakunnallistuva lastensuojelu 3. osaraportti. <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2018/tietoja-lastensuojelun-jarjestamisesta-asiakkuuksista-laitos-ja-perhehoidon> Viitattu 10.11.2018.

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen.

Lastensuojelun Keskusliitto; Pelastakaa Lapset ry; EIJÄ ry; Barnvårdsföreningen i Finland rf; Ammatillisten perhekotien liitto; SOS-Lapsikylä; Perhehoitoliitto ja Perhekuntoutuskeskus Lauste. 2018. Jälkihuollon ikäraja on nostettava 25 ikävuoteen! <https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/jalkihuollon-ikarajaa-on-nostettava-25-ikavuoteen/> Viitattu 15.10.2018.

London Borough of Hackney 2018. Care Leavers Information Booklet. Viitattu 30.9.2018.

Lupa auttaa! -hanke. Hallituksen kärkihanke. Varsinais-Suomen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2017-2018. Palvelulupaukset. https://www.lupaauttaa.fi/wp-content/uploads/2017/05/Lupa-auttaa_-hankesuunnitelma.pdf Viitattu 30.10.2018.

Mertsola, J., Talvenkorpi, H., Santanen, J. & Tapiola, M. 2016 Poislähtämisen kulttuurista kohti aitoa osallisuutta! Teoksessa Kaukonen, P., Malja, M., Petrelius, P., Rajala, R., Tapiola, M., Mäkelä, J. & Hastrup, A. 2017. Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit, – Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. TYÖPAPERI 26/2017. THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TYÖ2017_26_Työpajaprosessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3 Viitattu 12.10.2018.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki. WSOYpro Oy.

Møhlholt, A-K., Stage, S., Pejtersen, J. & Thomsen, P. 2012. EFTERVÆRN FOR TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE. KØBENHAVN. SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD.

Opetushallitus. Säädökset ja ohjeet.

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi Viitattu 16.4.2018.

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. THL.

- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf Viitattu 6.10.2018.
- Paasivaara, L.; Suhonen, M. & Virtanen, P. 2011. Projektijohtaminen hyvinvointipalveluissa. Tallinna. Tietosanoma Oy.
- Puustinen-Korhonen, A. 2012. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Suomen kuntaliitto. Helsinki. <https://docplayer.fi/307975-Aila-puustinen-korhonen-lastensuojelun-kuntakyselyn-tulokset.html> Viitattu 10.11.2018.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Saarikko, S. 2017. Käsikirja Veturointi-hankkeen kokemusasiantuntijoille. HUMAK. <http://www.theseus.fi/handle/10024/130619> Viitattu 10.10.2018.
- Salon kaupungin ohjeistus jälkihuoltoon 2017.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. <https://stm.fi/etusivu> Viitattu 7.11.2018.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. www.stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut Viitattu 30.3.2018.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. www.stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/muutosagentit Viitattu 30.3.2018.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Toimiva lastensuojelu – Toteuttamissuunnitelma. Vuosille 2014–2019. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70276/URN_ISBN_978-952-00-3496-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 30.10.2018.
- Sotkanet. Tilastot. Viitattu 23.7.2018.
- Stein, M. 2006. Research review: young people leaving care. Child and Family Social Work, 273-279.
- Talentia. 2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/> Viitattu 11.11.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelutarpeen-selvitys> Viitattu 16.10.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Jälkihuolto. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto#otsikko3> Viitattu 7.9.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Mikä on THL? <https://thl.fi/fi/thl/mika-on-thl> Viitattu 7.11.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Sote-uudistus. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/ajankohtaista> Viitattu 5.11.2018.
- THL. 2018. Tilastot. <https://www.slideshare.net/THLfi/lastensuojelu-2017-tilasto> Viitattu 25.10.2018.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Juvenes Print.
- Tuurala, K. 2018. JÄLKIHUOLLON PROSESSIN KUVAUS NAANTALIN KAUPUNGISSA. Opinnäytetyö. Vaasan AMK. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144974/Tuurala_Kaisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 9.10.2018.
- United nations 2010. Guidelines for the alternate care for children 64/142.

Valtioneuvosto 2018. Mikä on sote-uudistus? <https://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>
Viitattu 9.4.2018.

Valtioneuvosto 2018. Sote-uudistuksen tavoitteet. <https://alueuudistus.fi/soteuudistus/tavoitteet>
Viitattu 9.4.2018.

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilka H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Äikäs, L. 2016. Jälkihuollon asiakasprosessin mallintaminen perusturvakuntayhtymä Akselissa. Opinnäytetyö. Turun AMK. Ylempi AMK.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/108035/Aikas_Liisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 8.10.2018.

Lape-kysely kuntiin

Lape-muutosohjelmassa osana lastensuojelun palvelukokonaisuutta kehitetään jälkihuoltoa. Kehittämistyön tueksi nyt kartoitetaan kuntien jälkihuollon taloudellisen tukea. Taloudellisen tuen ohjeet ovat kunnissa samansuuntaisia, mutta summat ja toimintatavat vaihtelevat. Myös itsenäistymisvarojen myöntämisessä on erilaisia käytänteitä.

Jälkihuollettavien nuorten lasten palvelut järjestyvät lapsen asuinkunnan mukaan eikä niillä ole suoraan tekemistä jälkihuollon tuen kanssa, vaan ne lähtevät lapsen tarpeista ja asiakkuudesta tämän kotikunnassa. Tavoitteena on myös mallintaa jälkihuollon ohjaustyötä maakunnallisesti ja luoda yhteisiä toimintatapoja ohjaustyöhön.

Jotta yhtenäistä mallinnusta olisi mahdollista luoda maakuntaan, on kuntakohtaisten tietojen saaminen tämän hetkisestä jälkihuollon ohjeistuksesta tärkeää.

Pyydämme nyt vastausta seuraaviin kysymyksiin 27.4.18 mennessä:

Onko kunnassanne käytössä yleistä ohjeistusta jälkihuollon rahoituksesta ja jos on, millaista?

Millaisia ohjeita itsenäistymisvarojen käytöstä on?

Mikä on mielestäsi keskeisin kehittämishaaste jälkihuollossa?

Lähetä ohjeet osoitteeseen pia.kajala@edu.turkuamk.fi, kiitos.

Kiitos vastauksestanne yhteisen tärkeän asian tiimoilta.